

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Koldingbogen

KOLDING.

Ned ad Skamlingsbanken.

FREM TIDS HUSE

Kunsten ved alt byggeri består i at foregribe udviklingen at bygge, ikke huset af i dag, men huset af i morgen. PN fremtidshuse er bygget på sociologers og arkitekters prognoser om familiens boligbehov i kommende artier. Derfor er PN huset en værdifast investering og lige moderne om 20 år, som det er i dag. De vælger rigtigt, når De vælger PN huset.

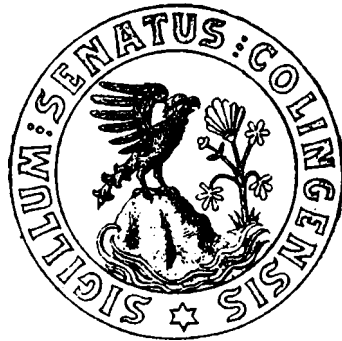

PETER NIELSEN

KOLDING . SØNDERGADE 13 A

TLF. (05) * 52 35 99

Koldingbogen

- Side 3: Dansen på Koldinghus. Af Axel Andersen.
Side 7: Fra Kolding havn til Golden Gate. Af Axel Andersen.
Side 14: Med prærieekspresen over den jyske hede. Af Axel Andersen.
Side 19: Glimt fra de gamle sommerrevyer. Af Axel Andersen.
Side 25: Livet i den gamle materialhandel. Af Harald Brogaard.
Side 31: Fra Bramdrup sogn. Af Axel Andersen.
Side 37: Der var engang en spillemand. Af Axel Andersen.
Side 41: Porten mod syd. Af ing. P. Fischer Nielsen.
Side 49: Sølvet i Kolding. Af magister Sigv. Skov.
Side 53: Gamle Koldingslægtter. Slægten Grau. Af Harald Brogaard.
Side 57: Kolding-billeder.

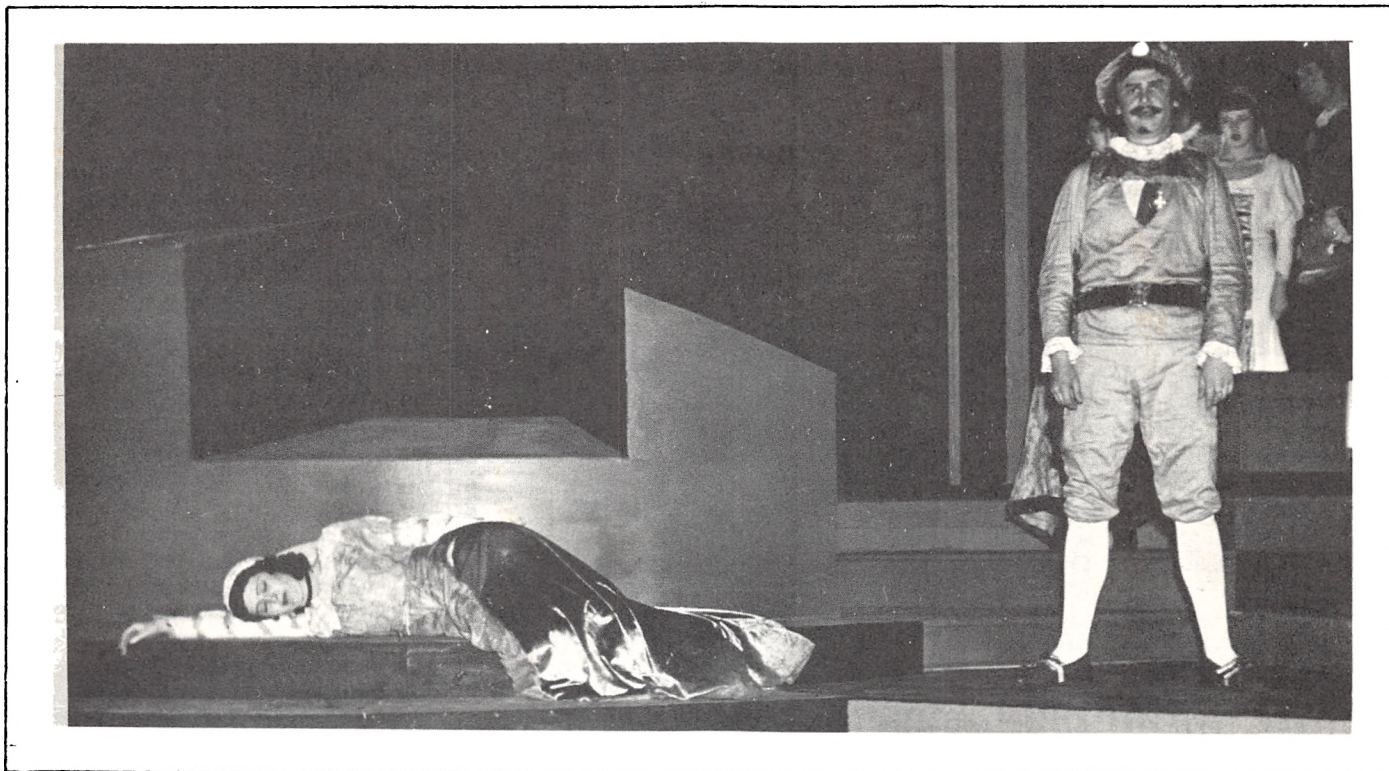
Hermed præsenteres Koldingbogen nr. 2. Den afviger i nogen grad fra den første udgave, som var genstand for en del - sikkert berettiget - kritik, som vi har taget til efterretning. Bl. a. fandt læserne, at opremsningen af de mange mærkedage var overflødig, idet disse jo forlængst var passeret. De er derfor strøget i år. Ligeså ankedes der over, at der var for mange billeder af længe overståede begivenheder, billeder, man havde set i dagspressen. Dette kan vel diskuteres, idet Koldingbogen kommer langt udenfor den daglige Koldingpresses læserkreds, til læsere, som nok kunne tænkes interesseret i sådanne fotos. Det skal indrømmes, at kvaliteten af nogle af de bragte billeder ikke var helt, som den skulle være. Men al begyndelse er svær - og desuden må man huske på, at en stor del af billedmaterialet ofte er gamle, falmede eller gulnede billeder, der er fundet frem fra skuffer og gemmer, nogle af dem endda kun gamle prospektkort af ringe udførelse, men et mere moderne og avanceret apparatur vil råde bod herpå, og vi mener selv, billederne i år er langt bedre.

Summen af den tilkendegivne kritik er gjort op til, at interessen er størst for oplysende artikler, illustreret med sjældne og interessante fotos. Forhåbentlig er det i nogen grad lykkedes at opfylde disse ønsker. At bogen kan bringe så mange "sjældne" billeder skyldes, at byens borgere - især de lidt ældre - velvilligt har rodet i deres gemmer og fundet lige, hvad vi havde brug for. Og det er redaktionen meget taknemlig for.

Koldingbogen bringer derfor alle bidragydere, der tekst- og billedmæssigt har hjulpet med "stof fra gamle dage", en speciel tak - og vil være yderligere taknemlig for flere billeder og oplevelser af denne slags fremover.

Kolding, 1. november 1971.

Fra Kolding og Omegns Teater Amatører - KOTA's - opførelse af »Dansen på Koldinghus» i slotsgården. Her ses fru Gunda Pedersen i rollen som den unge jomfru Christine i slutnings-scenen, hvor de tre riddere har danset hende til døde.

Dansen på Koldinghus

Rent sagnmæssigt indtager Koldinghus en ret så dominerende stilling, og dets mest prominente spøgelse er ingen ringere end Christian III's dronning Dorothea, som hver nat går gennem de tomme sale og udbrændte rum for at se, om alt står til, som det skal. Dronningen er iført sine daglige klæder og har et stort nøgleknippe i hånden. Blot man ikke træder hende i vejen eller ser efter hende lader hun alle i fred. Men generer nogen hendes færd, sender hun den formastelige et frygteligt, gennemborende blik. Slottets berømteste sagn er uden tvivl »Dansen på Koldinghus». Sagnet er gengivet mange steder og i mange forskellige udgaver og versioner. I det store værk »Danske slotte og herregårde» genfortælles sagnet på følgende måde:

I året 1558 blev der givet et bal på slottet i anledning af Chr. III's ankomst hertil. På den tid sad Jørgen Rosenkrans som lensmand på Koldinghus, og til hans smukke datter Christine bejlede tre riddere, som dog alle fik afslag. Længe gættede man forgæves om grunden til

den unge dames afvisende holdning. Da kom det lensmanden for øre, at hans datter vanærede slægten ved at dyrke et intimt bekendtskab med en ung billedskærer på slottet. Jørgen Rosenkrans lod billedskæreren anholde og allerede næste dag blev han halshugget på slots-

Sagnet om lensmanden på Koldinghus, Jørgen Rosenkrans' unge datter Christine, som ifølge sagnet blev danset ihjel, efter først at have overværet sin elskedes henrettelse

pladsen, medens jomfruen måtte se derpå. Tre dage senere foranstaltede faderen ovennævnte bal på slottet, og her fik ni af hans riddere ordre til at danse med pigen, til hun døde. Men - fortæller sagnet videre - det lykkedes hende dog at danse dem alle trætte, og endelig måtte lensmanden selv byde hende op. Da han havde danset i over en time med hende, mærkede han, at heller ikke hans kræfter slog til. Han drog da sin kniv og skar hendes bælte over. I det samme sprang blodet ud af næse og mund på hende, og hun døde i sin grumme faders arme. Men der, hvor hun udåndede, kom en blodplet på gulvet, og den lod sig aldrig vaske af. Først da slottet blev luernes bytte, og gulvet blev opædt af flammerne, forsvandt dette spor af den tragiske dans. Det påstås iøvrigt, at den unge kvindes lig blev indemuret i kirkefløjens sydvæg.

Også vor egen lokalhistoriker, P. Eliassen, har i sin store Koldingbog, udgivet 1910: »Kolding fra middelalder til nu-tid», behandlet emnet:

”I 1558, da Jørgen Rosenkrans var lensmand på Koldinghus, foretoges ved bygmester Strange en omfattende hovedreparation af slottet. Jørgen Rosenkrans havde en ung og smuk datter, Christine, som forelskede sig i en af mester Stranges svende. Tre fornemme riddere bejlede til hende, men fik afslag. Med ungersvenden holdt hun stævne møder i Dyrehaven. Gartneren opdagede det og han forrådte parret til Jørgen Rosenkrans, som lod svenden henrette i slotsgården og tvang sin datter til at se derpå. Tre dage efter var der bal på slottet i anledning af Chr. III's ankomst hertil. Før ballet havde lensmanden en lang samtale med sin datter i enrum. Da Christine gik fra sin fader, hørte man, at hun sagde: »Jeg er beredt. Det skal ske, som du ønsker det.» Om aftenen dansede de tre bejlere hende ihjel, idet hun på grund af den voldsomme dans fik et tilfælde af blodstyrning og udåndede i den vinduesforbygning, hvorfra hun kort tilforn havde været vidne til den elskedes henrettelse.»

Bygmester Strange, som forestod ombygningen af slottet, spillet af overbetjent P. Pedersen

Det kan vel undre nogen, at hun kunne dø af bare at danse en aften. Men kan vor tids danseformer nok forekomme at være fysisk trættende, er de dog for intet at regne mod datidens, der ofte kunne grænse til vildskab. Herom siger Eliassen bl. a.: »Om den lyst, hvormed man i det 16. århundrede gav sig hen i dansen, vidner Fr. II's forordning af 31. maj 1586 om bryllupskost. Det forbydes deri at danse, så længe måltidet varer, for at ingen skal fristes til at springe over borde, hvor maden er stående, hvilket ikke

Blanchefleur

Af ”Dansen på Koldinghus”.

Tekst: Holger Drachmann

Musik: Charles Kjerulf.

Jomfru Christine og den unge Strange, spillet af Gunda Pedersen og Jørgen Berg, to af KOTA's sikre og dygtige aktører

*Natten nu stunder, snart dagen hun dør,
svalt er i rosenlunde,
due, min hvide, med næb og med klør,
min due, o, at du kunne!
Due, min hvide, med næb og med klør,
give den dristige bejler gehør,
Blanchefleur, o, mit liv, Blanchefleur!
Ak, at du kunne det, ak, at du kunne
bøje din stolthed over hans vunde,
læge hans feber, at det var muligt ...
Blanchefleur! Mit liv, Blanchefleur!
Mit liv for den drøm, Blanchefleur!*

*Natten nu stunder, snart dagen hun dør,
sent går solen til hvile.
Due, min hvide, du gav mig gehør,
se nu, hvor timerne ile!
Kysset det har kun så stakket et liv,
fantag og sødelig tidsfordriv.
Blanchefleur, o, mit liv, Blanchefleur!
Men at du gav mig det, due du hvide,
derfor jeg kommer ved skumringens tide,
om jeg så døden ved dawning skal lide ...
Blanchefleur! Mit liv, Blanchefleur!
Mit liv for din gunst, Blanchefleur!*

alene synes uskikkelig, men og til fare kunne være for siugelige (sygelige, frugt-sommelige) kvindfolk og andre, når de så skal springe over borde, at snart et ulykkeligt fald derover kunne tilkomme.

Sagnet om, at en ung kvinde tvinges til se på, at hendes elsker henrettes, er jo gammelt og ret almindeligt. Et sådant sagn er også knyttet til for eksempel Sønderborg. Døden, der kommer som bejler midt under dansen her, er blot en ret almindelig slutning på dramaet.

Og ved et blik på Jørgen Rosenkrans' historie, vil man hurtigt kunne fastslå, at han ikke kan have haft nogen voksen datter i 1558. Da var han, 35 år gammel, stadig ungt. Først det følgende år blev han gift. Der er således stor sandsynlighed for, at forskellige hændelser i tidens løb er blandet sammen, ligesom forløbet af disse ved gentagne beretninger af sagnet er blevet stedse yderligere

Her den højdramatiske scene, hvor jomfru Christine fra vinduet overværer henrettelsen. Jørgen Rosenkrans, som spillede i stor stil af Røstgård Meier, giver signalet til »den røde mand» — skarpretteren.

dramatiseret. En af vore store digtere, Holger Drachmann, fandt ud af, at sagnet var godt stof og gik i gang med at nedfælde det i sit drama »Dansen på Koldinghus», som havde sin førsteopførelse på Dagmarteatret i april 1896. Senere har det været spillet på mange scener overalt i landet - også på »åstedet» har det været opført, og vore lokale amatører har spillet det i slotsgården for ikke så forfærdelig mange år siden - det var den gamle garde af KOTA amatører, som viste en god, kunstnerisk udførelse. Det er vel nok mere musikken, end det er Drachmanns tekst, der har båret stykket oppe, og i dag vil det sikkert være vanskeligt at samle publikum til. Den gode Drachmann har i sit drama brugt hele sin digteriske frihed og fantasi. Han lader i starten de tre konkurrerende

bejlere mødes med den unge jomfru, hvem de søger at udfritte om, hvilke chancer hver især af dem måtte have. Da det omsider går op for dem, at hun hverken vil eje eller ha' nogen af dem, og hofnarren tilmed fortæller om den stolte jomfrus meriter i løvhytten i slottets have, alarmerer de lensmanden, som ankommer og griber de unge på fersk gerning. Den unge mand viser sig at være ingen ringere end bygmester Stranges søn, som er bildende kunstner, men desværre ikke adelig. Lensmanden farer nu hårdt frem, og efter bedste standretsmønster lader han "den røde mand", bøddelen, tilkalde, for at der kan blive gjort kort proces.

Så langt følger Drachmann for så vidt sagnet. Herefter overværer vi så, at den gamle Strange sammen med Christine bliver stedet for den strenge fader. Mester Strange er endnu uvidende om, hvad der skal ske med hans søn, men ræddes for, at han vil blive kastet i slottets dybe fangekælder for der at henslæbe resten af sine dage, og søger ved bønner at formilde lensmanden, ja, han går endda så vidt, at han falder på knæ for ham og tigger om nåde:

*I er fader - som jeg
og kender da tilfulde
hvordan man lever livet om igen
med den - ved den,
man selv har skænket livet!
I har en ungdom bag jer, som jeg selv -
Jeg beder Eder, Jørgen Rosenkrans,
giv Eders datters hånd til ham . . .*

Men lensmanden er ubøjelig. Hans beslutning er taget. Han fører sin datter hen til vinduet, hvor hun skal overvære sin elskedes henrettelse. Idet hovedet falder for øksen, falder hun besvimet om og må bæres bort. Langsomt går det op for mester Strange, hvad der er sket, og da lensmanden giver sin skriver ordren:

*Du, Blegnæb, jager ud den gamle skalk
med samt hans svende fluks af Kolding by
hver køter skal ad denne bande gå,
som aldrig her skal stjæle slottets kalk
og slottets herskabs gode navn og ry*

Bygmester Strange er faldet på knæ for lensmanden og beder - forgæves - om nåde for sin søn

Jomfruens endeligt.

kan han ikke længere styre sin harme og vrede, men farer frem mod lensmanden med løftet hånd og udslynger sin forbandedelse:

*Gid du må blive gammel, syg
og ikke kunne dø!*

Samme aften holdes så den store fest på slottet. Mens man venter på kongen, går dansen lystigt, og som sagnet beretter, danser jomfruen sine bejlere trætte. Just som klingende fanfarer melder kongens ankomst, synker hun om ved det vindue, hvorfra hun har overværet sin elskedes død, med ordene: »Døden er min brudgom - her så jeg ham sidst.»

Og mens salen hurtigt fyldes af bestyrkede gæster, trænger Jørgen Rosenkrans sig frem til sin datter, betragter hende og retter sig bevæget op. Hvorpå han giver musikken et tegn om at holde inde. Og slutter dramaet med ordene:

*Dansen er endt,
hver tage sig nu rus!
Der danses ikke mer
i min tid
på Koldinghus!*

ax.

Fagbogs afdelingen

MUNK

Boghandel siden 1844
Helligkorsgade 5

Moderne store afdelinger med
bøger af alle arter
Papirvarer
Plakater

MAGASIN MØLGAARD

KOLDINGS NYE SPECIALFORRETNING I BABYUDSTYR

HADERSLEVVEJ 106 . KOLDING . TLF. 52 84 34

BARNEVOGNE OG SENGE
PUSLEBORDE
KRAVLEGÅRDE
HØJSTOLE, POTTESTOLE
MADRASSER, DYNER
PUDER OG SENGESÆT
TOILETARTIKLER

De er altid velkommen på ide-tur!

- og vi opbevarer gerne barnevognen for Dem!

ENDVIDERE STORT UDVALG I

LEGETØJ - SÆDEOVERTRÆK - AUTOUDSTYR

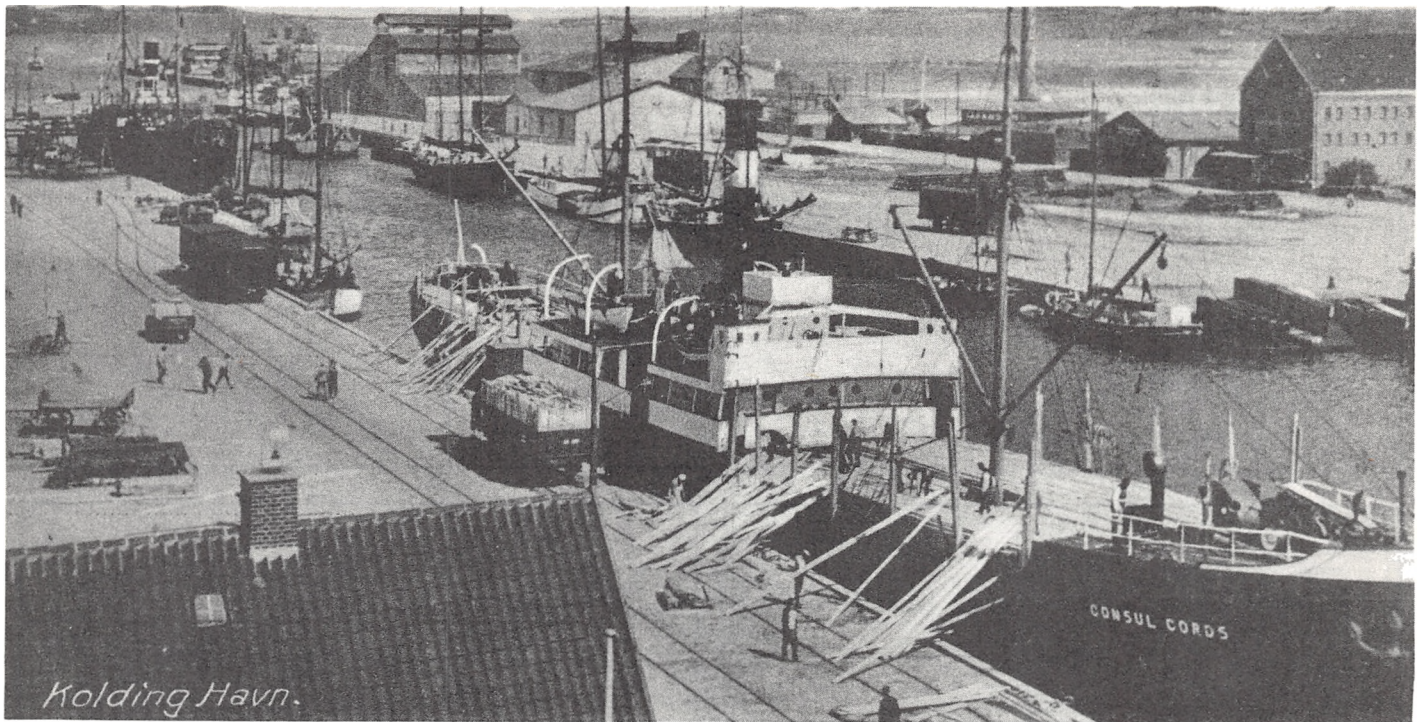
Alt til

HUS

HOBBY

HAVE

Fra Kolding havn til Golden Gate

Havnen har altid haft en særlig tiltrækningskraft. Herfra gik tankerne på flugt ud i den vide verden – her har dagdrømmeren haft sit udgangspunkt for en længsel, han sandsynligvis aldrig fik realiseret – men har måttet nøjes med at række en hjælpende hånd ved en tovende eller få en smøg hos en af søfolkene, snuse sig til "eventyret". I sin vise: "Ved havnen" tolker Osvald hans drøm:

Jeg kør' mig en tur langs med havnen
hver aften, når klokken er fem,
jeg kør' mig den tur, som nu jeg holder a',
den eneste tur, jeg får råd til at ta.
Derude, et sted bag ved molen
ligger verden - og livet - og solen!
Men hvem i alverden får alt, hvad han kan li',
såd'n tænker jeg altid, når dagen er forbi.

Nej, hvem får det?

Og når man vender tingene om, er det så det store eventyr, de mange søens folk oplever, når de kommer ud, »der et sted bag ved molen»? Er det der, solen altid

skinner – og »livet» findes? Såmænd er det ej. At være sømand er et surt slid, og deres »liv» er at komme i havn og komme på landjorden og få lidt luft under vingerne. Så enkelt er det! Og det understreger netop det, at »hvem i alverden får alt, hvad han kan li'»?

Ikke ret mange af os!

Med de store og stadig stigende spiritusafgifter plus moms plus store omkostninger til personale etc., er det i vore dage blevet lidt af en kunst at drive hotel- og restaurationsvirksomhed – i Kolding som alle andre steder. Det er ikke mere den helt store lukrative forretning, og man har da også set det ene hotel efter det andet give op overfor tidens hårde krav.

Da vi havde "oversøisk forbindelse" med hovedstaden. Her er den gamle rutebåd "Fredericia", hvor en dæksplads kostede 6 kr., men så var det også en plads mellem kasser og tovruller.

Telefon 52 29 51

Giro 94171

Elektriker Knudsen

Aut. installatør

Slotsgade 15
6000 KOLDING,

GAVEN, DER GLÆDER
finder De hos

Neuhausen Guld

Juveler og guldsmed
v. J. Bernth Jensen

Helligkorsgade 4 . Kolding . Tlf. 52 10 93

DET BEDSTE STED

at gøre en god handel
er stadigvæk

KORSGÅRDEN

Østergade 28
Kolding

MAN HANDLER MED FORDEL HOS

v/ P. NIELSEN

ATLAS ELEMENT-KØKKENER
KØKKEN-UDSTYR
VASKEMASKINER
KØLESKABE
EL-KOMFURER
GAS-KOMFURER
STØVSUGERE
RØREMASKINER

Munkegade 2 . Kolding . Tlf. (05) 52 33 85

En havn har altid en særlig udstråling. Travlhed, en smule søduft og romantik. Prøv engang at gå en tur langs kajen, hvor lystfiskere på alle årstider trodser regn og kulde og kaster snøren. Her er hele havnen - præsenteret fra luften. Inspiration til en søndagstur?

Paradoksalt nok er disse forretnings antal faldet i takt med byens befolkningstilvækst. Det fortælles, at der omkring 1910—15 alene i Låsbygade fandtes over 30 »små steder« samt et par hoteller, og i havnekvartret var der mere end 20. Det fortæller noget om folks drikkevaner i ældre tid. Nu var det dog ikke sådan, at byens befolkning sad på værtshus og drak tæt om aftenen, men dels var havnen til stadighed godt besøgt af sejlskibe og andre skibe, som krævede stort mandskab, og af den grund var der altid mange søfolk i byen dels var øl og spiritus relativt billigt. En ordentlig »gewürser« eller en kaffepunch kostede 15 øre — syv for en krone. Og mangen husmor har dengang måttet strække de få husholdningspenge, der blev til rest, når husets herre og mester havde været på rangel lønningsaftenen. For selv om sprutten var billig, var lønnen ikke stor. Et gammelt ord siger om kvinderne, at »pengene til pynt ligger altid øverst« — på samme måde har mændene nok haft det med kaffepunchene.

Når der var mange skibe i havn, søgte søfolkene gerne op i byen for at få en aften ud af det. En stor part af

dem nåede dog sjældent længere end til de »små steder«, hvor der var liv og glade dage. Og det var der så at sige alle vegne. Både hos Strandby og i »Petersborg« havde man til gæsternes underholdning den tids »juke-box«, nemlig elektriske klaverer, og repertoire var ret omfattende. Først på aftenen måtte værten imødekomme gæsternes ønsker om musik, så vidt det var muligt. Senere på aftenen, når bølgene gik højt, var det forresten lige gyldigt, hvad der blev spillet, blot der var larm. I det stykke var der ingen større forskel fra vore dages discoteker, hvor man i lige så høj grad går i fare for at blive høreskadet!

For at lokke sømænd fra fremmede havne ind havde et par af værtshusholderne i havnekvartret opsat skilte i deres vinduer, som forkyndte: »English spoken« eller »Man sprecht Deutsch«. Hvilket foranledigede restauratør Strandby, som i øvrigt var en vældig spasmager, til i sit vindue at anbringe et stort skilt med påskriften: »Her tales Dansk!« Men selv om der taltes alle tungemål, klarede man sig udmærket med fingersproget, og navnlig de »friske« piger, som der altid var mange af, forstod udmærket, hvad sagen drejede sig om. De lyttede

til, når søfolkene berettede om deres oplevelser i det fremmede, og det var ikke altid søndagsskolehistorier, der blev fortalt!

Nu skal du hjem, Hans

Men selv om løjerne kunne være barske, og der af og til blev tumulter — det kunne ikke undgås — så var der alligevel på disse små steder en slags disciplin, uskrevne love, som blev strengt håndhævet og også fulgt. Det fortælles om en af byens borgere, som var stamgæst i en af de mange »oaser«, at han kunne få lov at drikke til et vist punkt, nemlig til værten skønnede, at nu kunne han ikke tåle mere. Så kom han hen til bordet og sagde: »Du er fuld, Hans, nu skal du hjem. Der holder en drosche udenfor og venter. Kusken har fået besked, og vognen er betalt.« Og så var der intet at stille op. Og det vidste gutten.

700 kroner på højkant

Denne omsorg for gæsterne gav sig udtryk på mange måder. Man plyndrede ikke sine gæster til den sidste

INGFELDT

**KONTAKTEN
MELLEM
KØBER OG SÆLGER
GENNEM 25 ÅR**

Villaer - Byejendomme
Forretninger
Industri
Landejendomme
Sommerhuse
Villa- og sommerhusgrunde
Ejendoms-administration
Aut. boligudlejning

TECTUM FRITIDSHUSE

Medlem af D. E. H.

TLF. *52 33 99

Ingfeldts EJENDOMSKONTOR
MAZANTIGADE 6 KOLDING
TELF (05) 52 33 99

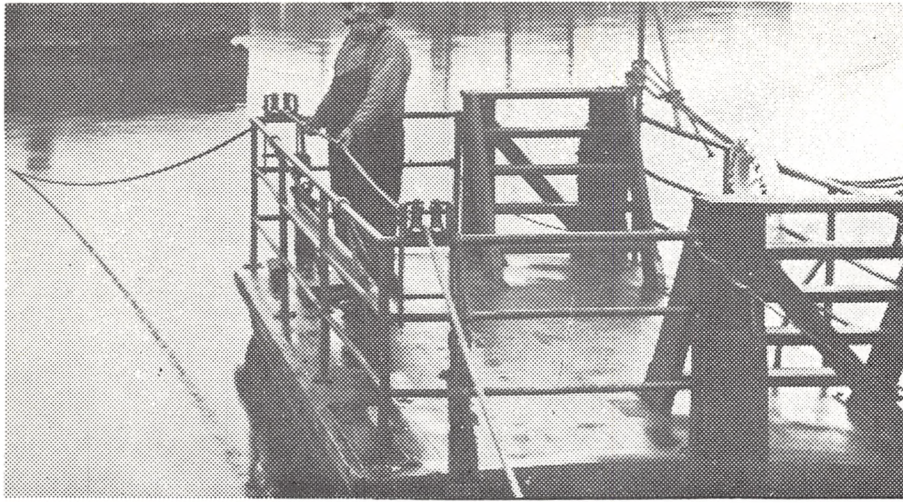
INGFELDT

MALERNES ANDELS SELSKAB

Riberdyb 1 - Kolding

Telefon 5221 36

Den gamle færgemand Peter Grøn, som "sejlede vandet tyndt" mellem Nordhavn og Sydhavn. Det kostede 5 øre at være med.

hvid. En anden historie fortæller om en dengang kendt forretningsmand, som efter en god fredags-handel på vejen hjem lige ville stikke ind og få en tiltrængt fyraftensbajer. Desværre for ham sad der en umådelig stak flinke mennesker i restaurationen, som allesammen — ifølge hans senere beretning — var ligefrem vilde efter at få lov til at give en omgang. Resultatet udeblev heller ikke. En efter en faldt gutterne fra, og ene mand på skansen sad vor mand så og funderede over tilværelsen — og fandt ud af, at pigerne i køkkenet osse skulle ha' en omgang. Og hver gang han påny købte en bajer til sig selv, ja, blot en æske tændstikker, betalte han med en hundredkroneseddel. Men fik aldrig penge tilbage. Hvilket han dog ikke skænkede nogen opmærksomhed. Dagen efter stod han udenfor sin forretning med stort »ho'de« på. Værtshusholderen kom forbi og hilste med et »Dav«. Lidt efter: »Den var vel nok høj i går!« »Nå-eh...«. — »Jo — en dyr aften, hvad?« Men se, vor mand, som kort fortalt manglede ikke mindre end 700 kroner i sin tegnebog, — og det var mange penge dengang — ville ikke indrømme, at han havde været så tor-skedum, og svarede: »Dyr og dyr... tja, der smuttede vel en 60—70 kroner!« »60—70 kroner — jasad... så gad jeg nok vide, hvis de 700 kroner er, vi har liggende i skuffen!« — Og efter en lille pause: »Næ, du — jeg så godt, hvor det bar hen ad, og jeg var bange for, hvis du skulle ta' et andet sted hen, at du så havde brugt hver en skejs. Så derfor tog vi mod dine hundredkronesedler hver gang og gemte dem. Du kan godt komme hen og få alle dine 700 kroner. Men husk, at du skylder mig 14 kroner og 85 øre!« Det var, hvad han reelt havde købt for.

»Petersborg« var kun en af de 22 små og større beværtninger, som havde til huse på strækningen fra havnen til Østergade, men den og Strandby og Stenholdts var vel nok de mest populære. Hos Strandby var der i øvrigt strøet sand på gulvene og anbragt spyttebakker til de skræende søfolk. Hvor »Petersborg« havde lokaler, og keglebane i haven, er der nu en vel-assorteret fiskeforretning. Læg mær-

Skarbyes gård for enden af Gråbrødregade

ke til, at loftet i forretningen er dækket af hvide glasfliser. Nydeligt og hygiejnisk. Men hvis nogen en dag finder på at fjerne disse glasfliser, vil man få at se et loftsmaleri så skønt som på noget slot. Med et motiv, der garanteret har passet aldeles udmærket til et sådant Bacchus-tempel!

Strandbys cafe og restaurant, som flyttedes fra hjørnet af Munkegade-Klostergade op i Klostergade, der, hvor nu "Musikhuset" har store, moderne lokaler.

Ældre koldingensere vil endnu minde den hyggelige Sønder Klostergade — for hyggelig var den trods det somme tider lidt livlige aftenmønster. Der var en egen atmosfære over og i de små huse og gårde, i de små lejligheder med snævre forhold, kakkellovne, petroleumslamper og das i gården. Og samtidig en bydel for sig, hvor folk virkelig kendte hinanden og kom hinanden ved — ikke som i vore dage, hvor mange er sig selv nok, og beboerne i et hus dårligt nok er på "nik" med hinanden.

Som nævnt kunne Sønder Klostergade til tider være et særdeles livligt kvarter — den var jo adgangsvejen til og fra havnen — men det var ikke alene en gade med mange beværtninger, i høj grad også en driftig handelsgade. I næsten hvert eneste hus fandtes en butik eller i gården en håndværker, og her var livlig færdsel og handel dagen lang.

Skal vi nævne navne og ikke — i hvert fald ikke med vilje — forbigå nogen, må vi nok begynde fra en ende af. På venstre side inde fra byen (med ulige numre) havde gaden sin begyndelse med Slotsgadehjørnet, hvor nu »Bondestuen« i mange år har været et velbesøgt, godt masted. Herfra og nedefter boede først sadelmager Sørensen, en jovial håndværker med et utrætteligt humør og kunder over den ganske by, guldsmed Mortensen, der var uhyre sportsinteresset og en dygtig cicelør. Her boede også skrædder Brøns, som en overgang havde en af byens største skrædderforretninger. Mærkeligt nok boede i samme ejendom — ganske vist inde i gården — endnu en skrædder, som hed Lydorff. Det gik dog storartet, for der var rigeligt med arbejde til dem begge. Det var i de tider, hvor man fik syet sit tøj hos skrædderen — "stangtøj" kendtes ikke. I nr. 7 boede en herlig mand, melhandler Hans Nielsen. Han havde i mange år været førstemand hos melhandler Hansen i Østergade, men fandt pludselig på, at han "ville selv", og det gik over al forventning. Hans smittende humør og ufattelige arbejdsiver gjorde ham afholdt

H. Overbeck

ELEKTRISKE ANLÆG AF ENHVER ART

EKSPEDITION, LAGER OG KONTOR:

TELEX 51325

HAVNEPLADSEN

TLF. (05) 52 35 55

hos hans mange kunder. Her finder vi også skomager Erdmann. Ejendommeligt er det, at trods skomagernes forsvinden fra det koldingensiske gadebillede - der er ikke ret mange tilbage - findes der endnu hele to af fagets udøvere i Klostergade.

I nr. 5 boede byens eneste stukatør ved navn Hansen. Han var en ren kunstner på sit felt, og mange er de fornemme lofter i Koldings lidt ældre ejendomme, han har forsynet med eventyrlige udsmykninger.

I nr. 9 var gadens fineste mand, kreaturhandler Schmidt, installeret, og i stueetagen residerede barbermester Andersen, som var ferm til at klippe og forme et Kejsers Wilhelm- eller cyklestyr-skæg, som var vældig på mode dengang, og "karschår", et opstående, kort hår, var det eneste saliggørende. I denne ejendom boede tillige vognmand Damkjær, som havde en anselig vognmandsforretning med en lang række stalde i den store til ejendommen hørende gård. Ægteparret bor endnu i ejendommen, selv om Damkjær forlængst har holdt op.

I forhusets kælder kunne folk få deres tørst stillet hos Elias Hansen, som navnlig i aftentimerne havde vældig søgning, men han havde også anskaffet en kæmpegrammofon til gæsternes underholdning.

I næste ejendom, nr. 11, boede nok en vognmand, nemlig vognmand Jørgensen, og i samme ejendom var så igen en af Klostergades små "oaser", hvor et skilt ifølge udsagn af en troværdig gammel søulk gjorde opmærksom på, at "Her tales dansk".

Så er vi nået hen til nr. 13, hvor bagermester Nørgaard fremstillede byens allerstørste Napoleonskager. De udgjorde næsten et helt måltid, og så kostede de bare fem øre! I dag koster de vel en kroners penge eller mere. Det var her, et senere slægtled kunne få »byens bedste brød« hos bagermester Ditlev Andersen. Sagde han da selv! Forretningen lever stadig i bedste velgående og indehaves af sønnen Carl Andersen. Så kom det, der nu er hjørnejendommen til Gråbrødregade og huser forretningen "Atlas". Det var i nr. 15. Her havde gamle fru Richter en velassorteret cigar- og tobaksforretning, bl.a. også med snus, smalskrå og den ægte fede sovsede skipskrå. Ejendommen forsvandt, da "Skarbyes gård" blev fjernet for at give plads for ind- og udkørsel til Gråbrødregade.

Installatør Hoppe havde - og har stadig - det andet hjørne af Gråbrødregade, hvor nu "Musikhuset" har udstillingslokaler - her havde træskohandler Laugesen i mange år en velbesøgt forretning, også med lange træskostøvler - det var jo før man havde fundet ud af at lave gummistøvler - men senere ved gadens gennembrydning rykkede han om i Gråbrødregade.

I den nederste ende af gaden boede så - stadig i de ulige numre bl.a. gartner

"Golden Gate" - Klostergades forpost - på hjørnet af Munkegade og Klostergade.

Knudsen, hvis kone efter sigende var både dygtig og myndig i butikken. I husene her havde også kunstmaler Anton Schrøder sin bopæl, og her fandtes Jens P. Beks store forretning med sydrugter. Pladsen blev dog hurtigt for lille, hvorfor forretningen flyttedes ud. Det samme var tilfældet med vaskeriet "Frem", som også i mange år hørte med i gadebilledet.

Og allersidst - nemlig på hjørnet af Munkegade og Sdr. Klostergade - hvor nu Telefonhuset er - lå så en af havnens mest besøgte restaurationer, nemlig Strandbys cafe og restauration. Den hed noget så fremmedklingende og festligt som "Golden Gate" og var vistnok søfolkenes foretrukne sted. Utallige er de sømænd, som har planlagt en aftenur op for at "se byen", men som aldrig nåede længere end til "Golden Gate".

Blandt andet havde cafeen et på den tid ualmindeligt godt trækplaster, nemlig et elektrisk klaver!

Ligesom man i København kender begerberne Østerbro'ere og Vesterbro'ere, dannede også beboerne i Klostergade en enklave, her var de født og opvokset, her havde de hjemme. Og selv om banen blev lukket for adgangen til havnen, og der ikke kommer mange kunder ad søvejen, så blomstrer handelsgaden Klostergade som aldrig før. Den er blevet - om ikke en del af "strøget" - så dog en gade, man regner med og handler i. Og trods de mange supermarkeder i gadens nærhed, så er der dog stadig brug for de mindre, men mere personlige specialforretninger med den specielle atmosfære.

Interiør fra cafe "Golden Gate". Til venstre det elektriske klaver.

I ældre tider var det for beboerne i Koldings opland en omstændelig historie, når man skulle til købstaden for at handle. I god tid i forvejen måtte en sådan ekspedition planlægges indtil de mindste enkeltheder, intet måtte glemmes, thi det kunne vare lang tid, inden ny lejlighed gaves. Når så endelig dagen oprandt, var det med en forventning, der omtrent stod på højde med jul eller høst. Hestene fik en ekstra gævt, og korn og fjerkræ, æg og smør og dun og fjer og hvad man nu ellers skulle have gjort i rede penge inde i byen, blev omhyggeligt stuvet, og ligeledes den store madkurv, som skulle holde sulten væk en hel dag, og så var man omsider klar til færden i den årle morgenstund. Ankommet til byen blev hestene staldet op i den købmandsgård, man havde samhandel med, og mens fatter tog sig af grovvarerne, drog mutter og tøsene omkring i byen og forsynede sig i manufaktur- og skoforretninger og hvad de nu ellers havde brug for. Ved aftenstid rullede vognen så atter ind i gården derhjemme, læsset med forsyning af alle slags.

Men efterhånden som oplandet blev tættere befolket, opstod der et behov for en bekvemmere og hurtigere forbindelse med købstaden, og fremsynede folk i sognene navnlig nord og vest på begyndte at fantasere om noget så eventyrligt som en jernbaneforbindelse med enten Vejle, Fredericia eller Kolding. Dette skete allerede i firserne, men det var jo et projekt, der sandsynligvis ville koste en voldsom bunke penge, så foreløbig

nøjedes man med at snakke planer. Man var vildt uenige om banens placering, så der skulle gå omkring en halv snes år, før den første skitse til en plan kom frem. Den blev af forskellige grunde ændret mange gange, inden de interesserede parter omsider blev enige om, at banen skulle gå fra Egtved over Starup og Viuf til Kolding.

Det er givet, at Kolding hilste denne plan med glæde. Den ville betyde en fastere forbindelse med oplandet, et opsving erhvervs- og handelsmæssigt, og byen gik derfor stærkt ind for en virkeliggørelse af banens oprettelse - også med hensyn til tilskud og lånegarantier. Men allerede efter at ingeniør P.V. Berg, København, havde påbegyndt projekteringen, sattes en voldsom diskussion i gang om banens indføring i Kolding. Nogle var af den opfattelse, at den eneste rigtige vej var fra Statsbanegården via Fredericiavej, gennem Marielundskoven til Bramdrup kirkeby, mens andre foreslog, at banen skulle gå via Fredericiavej øst om Slotsøen (der, hvor nu Nordre Ringvej løber) og op til enden af Nørregade, hvor så banens "hovedbanegård" skulle placeres. Herfra skulle banen tage retning over Bramdrup, Lilballe, Almind og videre frem gennem Hauerballe og Viuf, mod vest til Starup og Gravens, over Brakker og Bølling til Egtved. Det blev som bekendt dette sidste forslag, der blev vedtaget.

For fuld damp op ad bakken mellem Nordbanegården og Bramdrup.

Med Præri over de

Interimistisk bro ved Bramdrupdam kro.

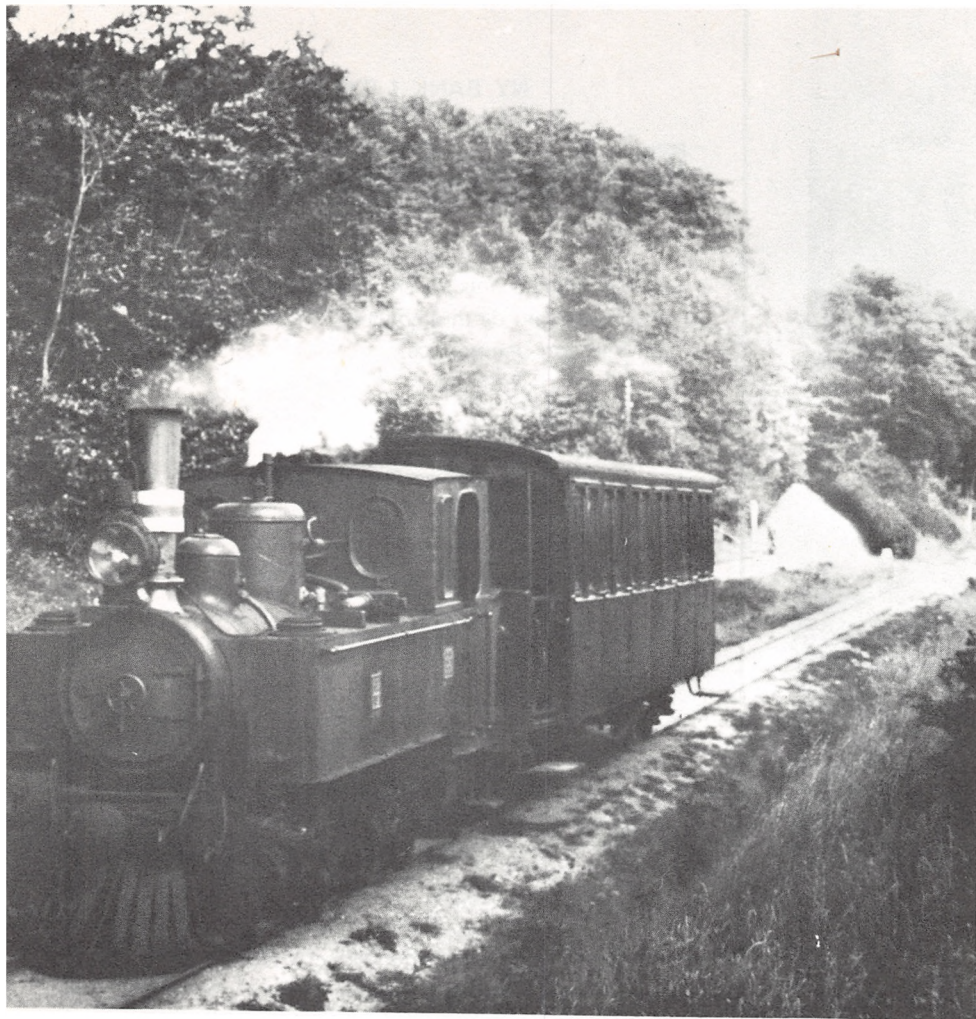

Foto: Ing. A. Kernwein og red. Ib Andersen

ækspressen jydske hede

Arbejdet påbegyndtes i 1896 og forløb programmæssigt til indvielsen 3. maj 1898. Egtvedbanen - eller som dens officielle navn var - "Kolding-Egtved Jernbane" - var en smalsporet bane, som kun fandtes få steder i landet, og man begyndte meget beskedent med 3 damplokomotiver, 3 personvogne og vistnok 15 godsvogne og byggede vognparken op efterhånden som der viste sig behov herfor.

I de første mange år benyttedes de gamle damplokomotiver, og det var et festligt syn, når de små, men ret kraftige maskiner prustende masede sig op ad de mange steder alvorlige stigninger. Langsom-

mere og langsommere gik det op ad bakke - hvert øjeblik ventede man, at toget ville gå i stå - det lød, som om det sagde: "Jeg tror, det går - jeg tror, det går" - og senere, når forhindringen endelig var overvundet og farten blev sat op: "Ka' du se, det gik - ka' du se, det gik!" Det var jo ikke netop farten, toget udmærkede sig ved. Alene fra Kolding til Bramdrup tog det over en halv time, og hele strækningen fra Kolding til Egtved mellem halvanden og to timer at komme igennem. Det drejede sig om små 30 kilometer! Det fortælles da også, at toget på visse strækninger kørte så langsomt, at passagererne på forreste vogn kunne hoppe af og plukke en buket

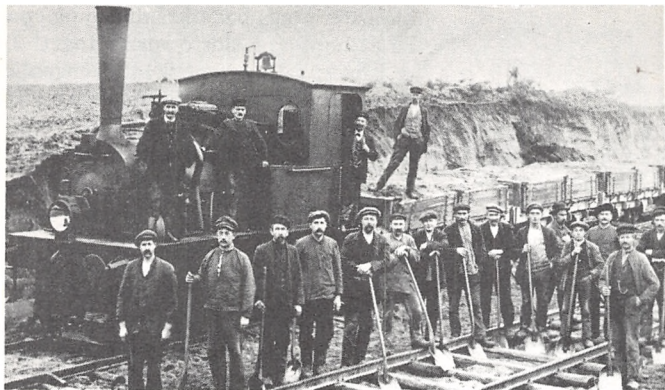
blomster langs baneskråningen og endda nå at hoppe på sidste vogn i toget! Det er i hvert fald autentisk, at drengen, der skulle bringe aviser til toget 16,08 og kom for sent med avispakkerne, kunne nå at cykle til Bramdrup med avispakkerne og få dem afleveret ved togets ankomst dertil!

Længe gik alt efter programmet. Men så kom bilerne ind i billedet, og især lastbilerne blev en alvorlig konkurrent til banen. Selv om man indførte rabatordninger og takstnedsættelser, kunne det ikke modvirke den kendsgerning, at kunderne med lastbilerne kunne få varerne bragt lige til døren, og på et eller andet tidspunkt måtte man se i øjnene, at banen kun havde meget få muligheder for at overleve. De forskellige kommuner, som hidtil havde været med til at dække underskuddet, knurrede over de stadig stigende beløb, de skulle af med, og i april måned 1930 måtte der skrives til likvidation. Den 31. maj samme år kørte det sidste tog fra statsbanegården. Det var en sorgens dag for de mange beboere langs banestrækningen, som gennem årene havde vænnet sig til det lille pift fra "grisen", som lokomotivføreren hilste dem med, når han kørte forbi!

Ved ankomsten til Egtved var der naturligvis samlet en større menneskemængde for at "hilse af", og til afsked hængte de en stor krans på motorvognen med følgende tekst:

*For sidste gang kører vor Egtvedgris.
Vi bringer vemodig en krans til din pris
med tak for svundne dage.
Vi har ingen bane mer! Det er sløjt!
Ej mer skal vi høre dit lystige fløjt!
Egtved er gået tilbage!*

Egtvedbanen var ellers en hyggelig og særdeles kundevenlig bane med et forstående og meget hjælpsomt togpersonale. Kunne togføreren ved et kig ned ad Nørregade se en forsinket passager komme asende med sine pakkenelliker, ja, så ventede toget naturligvis, og ligeså, hvis skolebørnene, der skulle med hjem, var lidt sent på den. Det var jo næsten altid de samme, der rejste med toget til hverdag. Også med personalet på de forskellige stationer var der god kontakt. Ved højtiderne - jule- og nytårsaften især - var toget som regel meget forsinket, da togpersonalet jo hvert sted skulle ind på stationen og ha' en skænk! Man hyldede også dengang devisen: Giv dig tid! De gav sig tid - og navnlig derved skabtes den hyggelige kontakt og atmosfære, som alle i vor fortravlede tid beständig efterlyser!
ax.

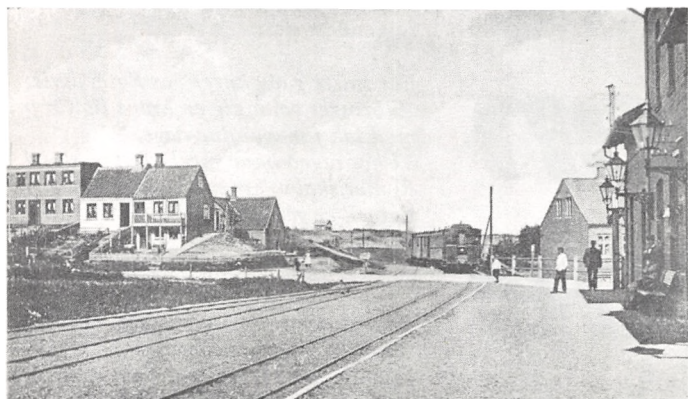

Fra banens bygning. Banearbejdere.

Godsbanegården i Kolding ca. 1925. Nu rutebilstation.

Nordbanegården i Kolding for enden af Nørregade. Nu Ndr. Ringvej.

Egtved station 1898.

NY BANK I BYEN:

Privatbanken

Vi er et team af unge, friske bankfolk, der gerne vil fortælle om de muligheder, vi har for at yde DEM en god bankservice.

For eksempel:

1. Lønkonto.
2. Familieservice, budgetlægning.
3. Spar og lån.
4. Boligopsparingslån.
5. Køb og salg af fremmed valuta.

Kik ind til os for at høre nærmere.

Med venlig hilsen

PRIVATBANKEN I KOLDING

FILIAL AF PRIVATBANKEN I KJØBENHAVN A/S
ADELGADE 12 — 6000 KOLDING

Telefon (05) 52 94 11.

TRE GODE PRODUKTER
FRA KOLDING

**KÆMPE
MARGARINE**

**SOLKILDE
PLANTEMARGARINE**

**KOLDING
hus margarine**

GAVEN
TIL
SLÆGT OG
VENNER
I IND-
OG
UDLAND

KOLDING-PLATTEN

med motiv fra slotssøen
og Koldinghus, fremstil-
let af Bing & Grøndahl

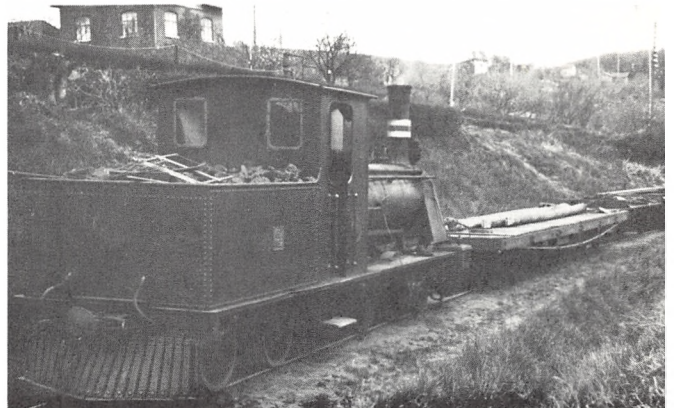
kr. 23,50

ejnar
LUMBYE

Adelgade 16 . Kolding

Fra Kolding til Nordbanen, set mod vest, ca. 1925.

Banens endeligt. Optagning af materiel.

Rammen om en god forbindelse

Deres nye glarmester:

Christian Wilger & Søn

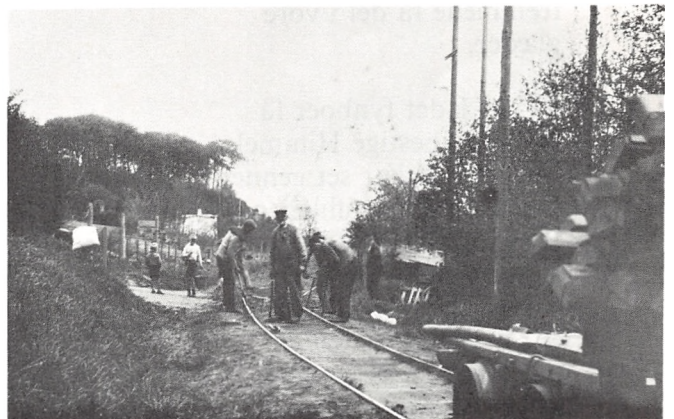
Vestergade 2 . Nicolajstræde 1
(ved Rådhuset og Kirken)

Telefon 52 03 24.

InDRAMNINGER . Malerier . Kunst
BlyruDer efter opgave
Spejle

VI FØRER ART KUNST

Skinnebrækkes op.

Skinneoptagning ved Frydsvej.

Pas godt på Deres Slotspilsner...

Deres øl, så lad være med
straks at hidse Dem op.
Sæt Dem i hans sted. Og
bestil en ekstra Slotspilsner
til Dem selv.

Be' om en ægte jysk
SLOTSPILSNER

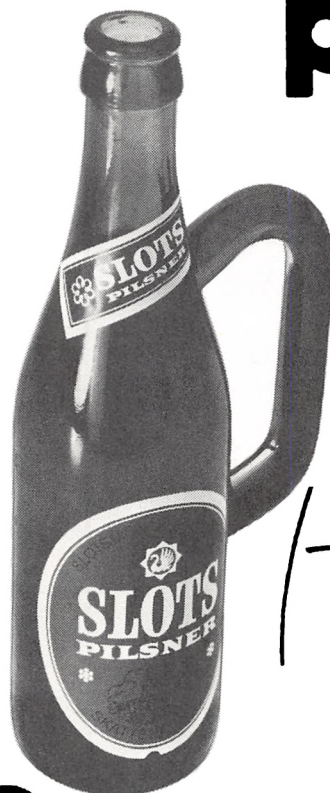
Her i Jylland har vi aldrig
været bange for at lade
fremmede få del i vore
glæder.

Vi har ladet fynboer få
lov til at bestige Himmel-
bjerget – vi har set gennem
fingre med, at lolliker og
falstringer tog bad i
Vesterhavet – og vi er
endda gået med til, at
enkelte af vore dejlige
piger har giftet sig med
københavnerne.

Nu er de imidlertid også
begyndt at få kig på vores
øl. Og det kan godt være
lidt generende.
Men bær over med dem.

Det er jo ikke hver dag,
de kan få en herlig frisk
Slotspilsner, brygget på
gammel jysk maner.
Så når De kommer ud for,
at en fremmed snupper

Slots pilsner

*(-made in
Kolding!)*

Koldingenserens Elisabeth Larsen som »Luftens dronning» i en af de lokale efterårsrevyer, som opførtes på »Alhambra» af Philip Bangs teatertrup. Elisabeth Larsen var også fast engageret i sommerrevyerne.

I første årgang af KOLDINGBOGEN er fortalt spredte minder og træk fra det gamle »Sommerlyst», der lå i Stejlbjerg-anlægget, og efter at dette kunstens tempel blev nedlagt, flyttedes den årlige sommerrevy til etablissementet »Alhambra», som lå tæt op til samme anlæg, for enden af Kralundsgade (Alhambravej).

Det var byens største etablissement og stærkt besøgt både sommer og vinter. På »Alhambra» kunne man efter sigende rumme 500 mennesker, og der var gode scene- og garderobeforhold for skuespillerne. Under og efter første verdenskrig skiftede etablissementet flere gange ejere, men i den periode, som her skal omtales, hed værten Einar Hansen. Han var bror til den berømte sangerinde Dagmar Heinemann (»O, Dagmar»), og han forlod en stilling som overtjener i det mondæne »Wiwel», men skønt han var ærkekøbenhavnerv, omstillede han sig hurtigt til de mere beskedne provinsforhold og vandt, jovial og omgængelig, som han var, snart en masse venner.

Så vidt erindres, ledede fru Emma Sejersen den første revy, der løb af stabelen på »Alhambra». Hun havde på sværdsidens gode kræfter som Hjalmar Zangenberg, Albert Valeur og den purunge friskfyr Elvin Lassen - og ikke at forglemme Niels Johnsen. Sidstnævnte måtte i mange år friste en skuespillers trange kår, indtil han omsider slog sig ned som biografteaterdirektør i Gørding, hvor han levede til for få år siden. Johnsen var en meget dygtig og fantasifuld fortæller. I modsætning til mange andre af revyens udøvere, som ikke havde nogen egentlig uddannelse, havde Johnsen gennemgået teaterskolen og arbejdede intenst og alvorligt med sit stof, også som oplæser og recitator. Han udtalte engang, at hvis man ikke kunne stå på eet ben og recitere Oehlschlägers »Guldhornene», så var man ikke skuespiller! Dette med det ene ben skulle dog vist ikke tages så alvorligt. Det er jo en temmelig lang historie at komme igennem. Guldhornene.

Zangenberg, som tidligere havde været med fru Sejersen, viste på ny sin store

Glimt fra de gamle sommerrevyer

Etablissementet »Alhambra»

Sommerteatrets »guldaldertid» faldt i perioden fra 1916-20, hvor man havde til huse i det nu længst nedrevne »Alhambra», og hvor penge var store og priserne meget små

charme, men var nu stærkt trængt af Albert Valeur, som havde taget sig af skønsangen. Traditionen tro skulle der hvert år være en »Koldings pris». Årets vise i denne genre sluttede således:

*Elskede, dybt i skove
må du en nat mig love,
syndigt det var at sove,
lykken er kun kort som vort liv -*

Hvortil kun er at bemærke, at hvis den bare holder så længe, kan vel heller ingen med ret og rimelighed forlange mere.

Niels Johnsen

Fru Lizzi Hansen

Holger Syndergaard

Jenny Eisner

Svend Eggertsen

I 1918 får sommerteatret så en helt ny direktion, nemlig damerne Sigrud Creutz og Harriet Ehlers. Med sig har de de yndige piger Kamma Nathansen og Jenny Eisner samt den mere bastante fru Lizzi Hansen, som fortrinsvis tog sig af de komiske viser. Blandt herrerne var Einar Birch, der senere huskes som forretningsfører og skuespiller ved Gerda Christophersens vinterturneer, og senere, efter fru Gerdas død, som leder af turneerne. Herman Bang (dog ikke den berømte forfatter), Oscar Lythans og den populære Gustav Hermansen dannede sammen med den unge Svend Eggertsen den maskuline vægt. Og det var de ikke værst til!

Vi havde endnu rationering og krisetider. Men vi var omsider nået til "Gullash"-

perioden, hvor der var rigeligt med penge, som man ikke rigtig kunne købe noget for, og så blev de brugt på fornøjelser. Om rationeringerne sang fru Lizzi Hansen en af de sædvanlige re-frænviser, hvis slutningslinje lød: Men ellers var der ikke no'et i vejen.

*Det kommuneflæsk, vi fik,
var til ringe glæde,
i den gale hals det gik,
og vi måtte æde
noget ækelt gammelt viskelæ'r
som et surrogat for stegen.
Saltet sul - fra sidste jul,
gammelt, grimt og harsk og gul,
men ellers var der ikke no'et i vejen!*

Herman Bang havde også rationeringen med i sin vise, som i al sin enkelhed for-

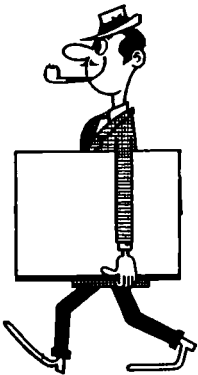
tæller om, hvor svært det var at komme med på holdet, inden skiltet med "Alt udsolgt" blev sat i vinduet:

*For at få sin fedtration,
man ganske tidligt stille må
og tålmodigt møder folket
for det halve pund at få.
Klokken tre om morgenen
så springer Hansens kone op
som en lille snurretop
af sin seng og si'r:
Jeg kan nå det endnu,
hvis jeg skynder mig lidt,
og det gør man jo tit,
når det kommer så vidt!
Man kan nå, hvad man vil,
de' så lidt, der skal til,
men det lidt, der skal til,
skal til!*

BENDIXEN
BRILLER

Spejle
Malerier
Blyindfattede
ruder
Nybygnings-
arbejde
Termoruder

Glarmester
HOLM
OG SØN

Jernbanegade 42 . Tlf. 52 04 40

Elisabeth Lund

Einar Birch

Elisabeth Larsen

Oscar Lythans

Luzie Romont

Af revyens viser ses, at man dengang havde mange af de samme problemer at slås med som nu, trafikproblemer, bølgeop-tøjer, skatteplagen osv. Men i "Sommer-revyen" slappede man af og morede sig. Som nævnt var pengene rigelige, og når f. eks. de store handelsmænd - slagtere og kreaturhandlere især - kom på "Al-hambra", sparede der ikke på skillin-gerne. Jo, på eet punkt. De ville ikke be-tale for billetterne, men forlangte allige-vel at komme til at sidde ved de forreste borde lige foran scenen, hvor de kunne kaste chokolade og blomster op til de dejlige damer - ja, undertiden hele hånd-fulde mønter. Billetterne blev dog refun-deret ved kassen, idet værten, som kunne forudse en meget forøget omsætning, skyndsomst erlagde entreen for de gav-milde gæster.

Fru Creutz, som havde fattet forkærlig-hed for Kolding, blev ved roret et par år endnu og havde stadig succes på sine velindstuderede forestillinger. I 1919-revyen sås på spindesiden bl.a. de yndige damer Luzie Romont og Elisabeth Lund. Også vor lokale skuespillerinde, som har glædet utallige koldingborgere både i revyer og anden scenisk optræ-den, Elisabeth Larsen, var nu kommet helt frem i rampelyset. Af herrerne tog Holger Syndergård hele byen med storm, straks det store brød af et mandfolk kom ind på scenen og sang sin entrevise: "Du kære gamle by, goddag", brød et bifald frem, som druknede resten af san-gens tekst. Nå, den var nu heller ikke, syntes vi, bedre værd!

*Du kære gamle by, godda',
min første hilsen skal du ha',
jeg samle vil den i en sum
til det kære publikum:
Hatten a', hatten a',
skynd dig lidt og ta' hatten a',
hatten a', hatten a',
ih, go'da, go'da!*

I vinteren forud blev i Sønder Kloster-gade afsløret et falskmøntnerværksted, hvor man fortrinsvis havde specialiceret sig i at trykke finske marksedler - natu-rligvis af ret store værdier. Der hvilede ef-terhånden så megen mystik over denne ejendom, at nogle af vore lokale Sherlock Holmes'er en nat stormede bulen og an-

holdt forbryderne på fersk gerning. Og herom sang charmetrolden Holger Syn-dergård i revyen bl. a.:

*I Kolding by der var et trykkeri,
omend et småt,
men med at tjene skejser der,
det gik ej rigtig godt,
de kunder, der sku' komme der,
i langdrag ud det trak,
så fik man pluds'lig den ide
at lave finske mark!
Åh, hvor blev der trykket,
ih, hvor blev der klemt,
at der var no'et der hed politi,
det havde de vist glemt.
Og resultatet blev,
at Elkjær, Tilfoldt og Grøn
fra Helsingfors fik sendende
en større "finne"-løn!*

I sommeren 1920 fik revyforfatterne en appelsin i turban'en, idet der dette år udkom en lokal bog - "Kolding vejviser og skattebog", som blev en forrygende succes og blev anledning til megen mis-undelse og forargelse. Det var en af byens revisorer, som havde undfanget den geniale ide, og han fik også dygtigt på hattepulden herfor. I denne bog var hver eneste af byens skatteydere opført samt hvad vedkommende skulle betale i skat. I almindelighed tog folk det som en rettesnor for, hvad vedkommende var "værd", hvilket naturligvis slet ikke kunne bedømmes på den måde. Men al-

gevell! Det førte til en vise i revyen - hvorfra vi citerer:

*Vi har fået en digter,
som vi aldrig aned' før,
og tænk, han digter kun med tal,
men er slet ikke tør.
Hans allerførste bog
er ble'en en sikrere succes
end selve den ven Aubeck
fik på G.S.P.
Og rundt omkring man spørger
og venter spændt på svar.
Hvem er det? Hvem er det,
der bogen digtet har?
Det er jo Herleusen!
Er det ikke sjovt,
at Herlev kunne lave den!
Skønt jeg skal ikke nægte,
at jeg følte mig lidt sær,
da jeg i bogen så mig selv
som næsten millionær.
Tak for'en, Herleusen!
Når jeg vil ud at fri,
så slår jeg op i den.
Den skal mig vise vejen
til at få en kvinde kær -
og med det samme kan jeg se,
hvor meget hun er værd!*

Bogen måtte efter få år lide så krank en skæbne. Efter mange protester fra bor-gerside vedtog byrådet, at den fremtidig kun måtte udgives som vejviser - uden opgivelse af folks skattetilsvær. Der hen-vistes til de offentlige skattelister, som hvert år var fremlagt på rådhuset! Og dermed blev "Skattebogen" fortid.

Fru Emma Sejersen

Albert Valeur

Sigrid Creutz Hindborg

Det sted De får mest for pengene

1901

I VORE 19 AFDELINGER FINDER DE:

Gardiner	Kjolestoffer
Trikotage	Manufaktur
Babyudstyr	Hvidevarer
Kitler	Sengelinned
Småting	Kjoler
Garn	Handsker
Dækketøj	Strømper
Dyner	Kosmetik
Lingeri	Madrasser
Rengøringsartikler	

1971

Østergades Varehus

Indgang
Østergade 19
for gående

Telefon 52 44 88 Kolding

Indgang
Slotsgade 22
for kørende

At det også dengang kunne være forbundet med besværslighed at samle folk til møder og sammenkomster, skønt man hverken havde TV eller den slags forstyrrende elementer at give skylden, giver revyens viser udtryk for. Her berettes om Kolding Motorklub, som havde holdt stiftelsesfest i "Marielund". Der var lagt op til det helt store, og værten, Illum, havde gjort sig særlig umage med at pynke lange, festlige borde. Men desværre:

*Tænk, Koldings pæne motorklubmænd
holdt forleden gang
hos Illum i "Marielund"
en fest med tju og bang.
Der skulle være fællesspisning
i den smukke sal,
og efter bordet sku' der vær'
et mægtigt dansebal!
Bestyrelsen in pleno
mødte frem, bevares vel,
da ingen andre kom,
de måtte æde maden sel!
De var sgu så forspiste,
at de li'frem blegnede -
det var li'e no'et for undertegnede!*

Sidste linje var refrænet. Refrænviserne var alfa og omega. Publikum sad ligefrem og ventede spændt på det, skønt de jo vidste, det kom. Det var dog ikke noget lokalt påfund. Datidens viser - også de københavnske - var alle bygget op over et refræn, der som regel var afledt af et af tidens "slogans" eller slagord.

"Alhambra"'s indehaver og reataurør
Einar Hansen.

1920 var jo det mindere år, da Sønderjylland atter blev en del af Danmark. Og det var selvfølgelig også godt revystof, som blev behandlet i alle afskygninger, lige fra tableauer med "De sønderjydske piger", "Dybbøl mølle" og nationale toner til de mere grovkornede løjer. I en vise af denne genre forekom følgende vers:

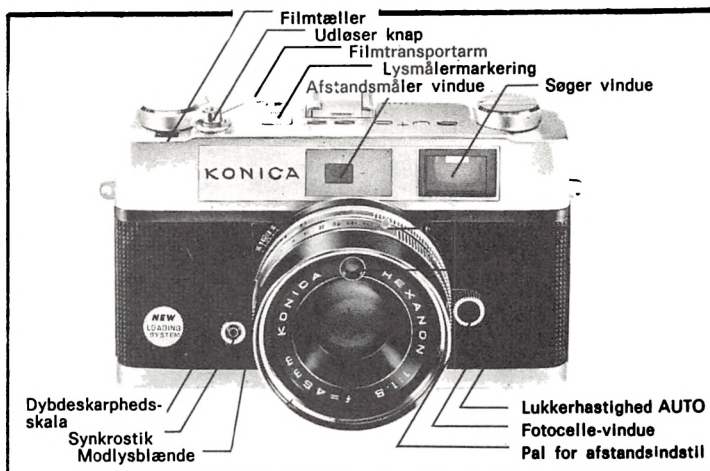
*At vi får Sønderjylland,
den er tydelig og klar,
de gamle sønderjyder
de skal atter hjem til far.
Den store dag, da kongen
ta'r den hvide krikke frem,
og I. C. han får rent slips på,
så er det, I skal hjem!*

*Den dag den bli'r sgu sjov,
og vi andre - vi får lov
til at stå i to minutter
med hatten i hånden.
Sikkert sjov - jeg ser
det hele for mig i ånden.
Indtil end'lig en betjent
han siger: "Kære ven,
nu ka' du godt
ta' hatten på igen!*

Blandt herrerne var også den unge og dygtige Kai Rau, der tillige afslørede sig som en fremragende tryllekunstner. Et par år senere gæstede han atter Kolding som solist om vinteren og havde da udvidet sit område til også at kunne læse folks tanker!

Det stærkt lokale præg, der var over revyerne i "Alhambra"-tiden parret med en vis pengerigelighed var nok den eller de faktorer, der betingede succes'erne, byen var jo ikke større, end at alle kendte alle, og det var tillige en relativ billig fornøjelse at gå i Sommerteatret - ja, man kunne ret beset ligefrem ikke være bekendt at sige, at man ikke havde set årets sommerrevy!

"Alhambra"-perioden blev kun af kortere varighed, men succesrig. Først i tyverne forlod "rotterne den synkende skude", og revyen flyttedes ned i centrum - til Kolding teater. Herom fortæles i næste Koldingbog. ax.

HAUGE-RASMUSSEN

DERES FOTOHANDLER I CENTRUM

KONICA AUTO S 2

Det helt rigtige fuldautomatiske kamera med sikkerhed for gode, knivskarpe billeder, ideelt til farve. Kr. 585,- plus taske kr. 68,00. 6 mdr.s rentefri konto ved udbetaling 173,00. Pr. måned 88,00.

VI HAR ALTID DET RIGTIGE TIL DEM!

C.A. møbler

Ove Andersen

Haderslevvej 17 . Kolding

Tlf. 52 55 26

Aktivbanken A/S

Kolding Folkebank

Jernbanegade 5 .. Kolding Tlf. (05) 52 55 11

Kolding Laane- og Diskontokasse

Jernbanegade 22 . Kolding Tlf. (05) 52 55 55

Kontortid: 9,30–12,30 og 14–16.
Fredag tillige 17,30–19,00.

Filialer:

Sønderport, Agtrupvej 2, Kolding. Tlf. (05) 52 55 11
og (05) 52 56 55

Bramdrupdam	Tlf. (05) 56 80 02
Bække	Tlf. (05) 38 90 82
Egtved	Tlf. (05) 55 11 28
Hejls	Tlf. (05) 57 42 55
Jordrup	Tlf. (05) 55 60 93
Lunderskov	Tlf. (05) 58 53 55
Vamdrup	Tlf. (05) 58 15 11
Vejen	Tlf. (05) 36 10 88
Vester Nebel	Tlf. (05) 55 34 65
Sdr. Bjært	Tlf. (05) 57 22 22

SINDBJERG MARTINSEN

NY ADRESSE:

JERNBANEGADE 6, 1. SAL . 6000 KOLDING

TELEFON (05) 52 85 11

Tricotage og damelingeri

WINKEL JENSEN

Østergade 11
Tlf. 521208

Gå i

Special- forretning

— det betaler sig

Med venlig hilsen

MILLER
GARDINER

SØGÅRDEN - HOSPITALSGADE 53
6000 KOLDING - TLF. (05) 52 32 02

 **HANS
HANSENS
HUS** ØSTERGADE 3
KOLDING
TELEFON 52 47 44

GULD - SØLV - KUNSTHAANDVÆRK

Bech & Nielsen

TØMRERMESTRE

MASKIN- OG BYGNINGSSNEDKERI
GULVAFSLIBNING

SØNDRE RINGVEJ 40 . KOLDING

TLF. (05) 52 50 05

Livet i den gamle materialhandel

De unge på fyrrer og alle, der er noget ældre, kan endnu huske, da Helligkorsgade og Rendebanen var en ubrudt række af huse og købmandsgårde. Indtil 1940'erne kendte man ikke gennembruddet ved Bredgade. Hvor nu trafikken klumper sig sammen, lå en af byens ældste købmandsgårde, senere materialhandel, og en af de sidste indehavere har sørget for, at nutidens læsere, om de ellers har lyst, kan få et indblik i, hvad der er foregået i denne gård, som oprindeligt tilhørte forlængst afdøde borgmester Junghans. Det er afdøde materialist Johannes Aagaard, som i en firma- og slægtsskildring har gjort dette muligt. Det var nemlig hans bedstefar, fotograf og maler Dines Christian Jøcum Pontoppidan Aagaard, som i 1835 købte den gamle bindingsværk-byggede borgmestergård mellem Rendebanen og Kolding Å.

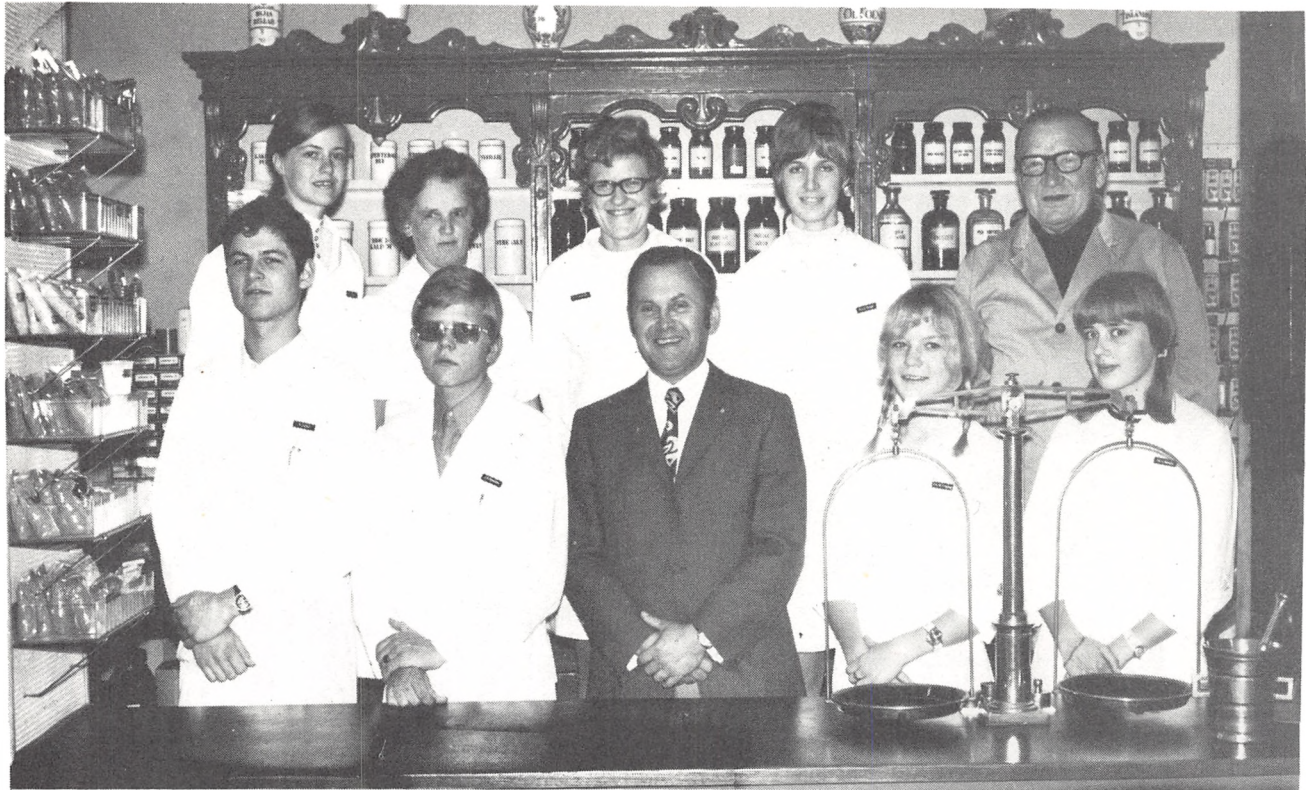
Johannes Aagaard kan imidlertid føre sin slægt endnu længere tilbage. I samme skrift beretter han om oldefaderen, Jacob Aagaard, født 1764 og død 1820. Han var købmand, kirkeværge og forligskommissær i Kolding og ejede en købmandsgård syd for det daværende Sønderport. Samme Aagaard fik kærligheden at føle, da 25.000 franskmænd og spaniolere under prinsen af Pontecorvo i 1808 kom Danmark til »undsætning« med det resultat, at Koldinghus blev brændt af.

Tirsdagen den 7. December agter jeg at begynde en Materialhandel i Fotograf Aagaards Gaard paa Rendebanen i Kolding. Stal jeg særlig anbefale mig med Noget, da maatte det være Kaffe, Thee og Chokolade, Sæber og Parfumerier, samt alle tilladelige Apothekervarer.

B. Aagaard,
Cand. pharm.

Dels måtte Aagaard som alle andre købmænd i byen stille sine lukkede vogne til rådighed for officererne, og dels blev hans forretning ribbet for næsten hele lageret af glas og andet service. Siden måtte han sende ekspresbud til Christiansfeld efter 18 par hvide, hornskafte gaffer og knive. Dermed var trængslerne ikke forbi. Et ekspresbud måtte løbe til Christiansfeld for at hente seks pund hvide vokslys for 7 rigsdaler.

Christiansfeld var datidens handelscentrum for store dele af det sydøstlige Jylland, og efterhånden gik det tilbage for

Her er firmaets nuværende stab - parat til at yde samme gode service, som altid har været forretningens motto. De er samlet bag den gamle disk og foran den lige så gamle vare-reol, som begge har fulgt firmaet i over hundrede år. De gamle krukker og mortere er også bevaret i forretningen. I bageste række ses Sonja Kruse, Ingrid Skov, Birthe Andersen, Karen Marie Krag og Jørgen Petersen. I forreste række med foldede hænder og samlede ben: Klaus Loehr-Petersen, Johan Henrik Petersen, indehaveren Bent Uldall Steinfath, Mona Freytag og Grete Nielsen.

matas

KEMIKALIER - DROGER
 MEDICINALVARER
 SYGE- OG
 BARNEPLEJEARTIKLER
 PARFUMERI
 TOILETARTIKLER

matas

PLANTEBESKYTTELSE
 INSEKTBEKÆMPELSE
 ESSENER
 ALT TIL ØL- OG
 VINFREMSTILLING

CAND. PHARM.

B. Aagaards materialhandel

Teknisk materialhandel

INDEHAVER: BENT ULDALL STEINFATH

Torvegade 5 . Kolding

Telefon 52 69 00

Helt til højre sidder grundlæggeren Børge Aagaard med sit børnebarn på skødet, nu gift Skjøde Knudsen. Ved hans side sidder frk. Breindahl, Bag disse står frk. Olsen og frk. Clasen. Herren med bowleren er Johannes Aagaard, og "skriveren" ved hans side er Olaf Monrad, som senere startede Olaf Monrads frøhandel. Drengen med tøndens er Heinrich Nielsen. Ammentorp rækker en kasse op på vognen, men manden, der tager mod den og kusken ved siden af har vi ikke navne på. Derimod er manden yderst til venstre, der står, som han ejede det hele, repræsentant Ingvar Nielsen.

Kolding. Det var dog ikke værre, end at den gamle Aagaards søn turde vove springet i 1835. Han var blevet udlært som maler i Flensborg og var senere på Kunstakademiet i København, før han løste borgerbrev den 29. april 1835 og samme år købte ejendommen på Rendebanen.

Også til ham kom der ufredstider. Johannes Aagaard fortæller, at man endnu i slægtens eje opbevarer vægte, lodder og en egetræskiste fra købmandshandelen. Under krigen i 1849 blev kisten nedgravet i haven, fyldt med sølvtøj, så det har ikke været nogen helt lille forretning, bedstefar Aagaard drev.

Han gjorde sig til speciale at male eller rettere dekorere altertavler og spise-stuer på de store gårde, og man ved, at han på Hindsgavl udførte store arbejder. I disse år kom fotografikunsten til Danmark, og det følte helt naturligt for den kunstnerisk begavede Aagaard at forsøge sig med dette »Daguerreotypi«. Det skete via en sølvbelagt plade, og Koldinghusmuseet har fået hovedparten af hans plader overladt. Det er bl. a. ham, som har fotograferet en række af de tyske officerer, som under krigen 1864 lod sig forevige under opholdet i Kolding.

Men grundlaget til den mere end 100 år gamle materialhandel blev også lagt i hans tid. Omegnens bønder var store kunder, og de købte maling hos ham til

Det guldne Segl,

orientalt Haartinktur fra Geno & Ro. i Konstantinopel. Det eneste paalidelige Middele til at frembringe en frodig, stærk og tæt Skjæg- og Haarvært. Det styrker Hovedbunden, fjærner Ekthæl, og hvor Haaret ved sygelige Aarsager spalter, falder af, bliver skjort og sprødt og mister sin Farve, gjengiver det samme sin tibliger Kraft og Glans. Pris pr. Flaske 10 Pfalre (4 Mk. 12 St. dansk).
Saa i Kolding kun hos
B. Aagaard.

forskellige formål. Ved siden af sit nyåbnede »glashus« fra 1858, hvor han ifølge egen annonce kunne optage portrætter selv i dårligt vejr, havde han etableret et farverhus, i hvis pakhus stod en farvemølle bestående af to møllesten. Den ene lå fast på et lad med fire ben, mens den øverste kunne rotere ved at dreje på en stang, der var fastgjort til et hul i loftet.

Rundt langs væggene stod store træbøtter eller tønders med de forskellige farver, den største til hvid maling og en mindre til gul, rød og grøn. Linolie indgik i produktionen, og når bønderne skulle købe, mødte de op med spande og krukker, hvori maleren Aagaard hælde

de ønskede kulører. På en stor bølgeplade, hvorpå var anbragt en kølle og spartel, kunne man røre og banke kit.

Sønnen Børge Pontoppidan Aagaard ville imidlertid være noget mere, og selv om tiderne ikke var de bedste, da han skulle vælge levevej, var der alligevel så meget tilbage på den gamle kistebund, at faderen kunne lade ham gå i apotekergæst. Det skete hos den ældre Aagaards fætter, apoteker Aagaard i Løve Apoteket i Århus. Børge Aagaard hentede en udmærket eksamen i København og kom derefter som kandidat til apoteket i Stege.

Herfra gik turen til Skive i 1864, og selvfølgelig blev han indkaldt som soldat. Dette erfarede postmesteren i den lille fjordby, og da han netop havde nogle breve, som skulle mod syd, var det ikke svært at overtale den da 24-årige Børge Aagaard til at optræde som sendebud.

Han nåede dog ikke længere end til Nr. Snede. Prøjerne havde været ham for hurtig i vendingen, og da det blev opdaget, at han havde breve med sig, blev han antaget for at være spion. Børge Aagaard må imidlertid have været i besiddelse af tilstrækkelig snarrådighed, for han fik den lokale lærer til at hjælpe sig til flugt om natten, og efter en eventyrlig rejse nåede han hjem til Kolding. Krigen blev afsluttet, og Børge Aagaard rejste atter til Århus, denne gang som laborant.

Selvstændig ville han være, og i oktober 1869 løste han borgerbrev som materialist i Kolding. Købmænd og farvehandlere havde forfædrene været, men for godt 100 år siden var det cand. pharm. Børge Aagaard, som midt i december i Kolding Avis bekendtgjorde, at han den 14. december agtede at begynde en materialhandel i fotograf Aagaards gård på Rendebanen i Kolding.

»Skal jeg særligt anbefale mig med noget, da må det være kaffe, the, chokolade, sæbe, og parfumerier samt alle tilladelige apotekervarer«, skrev Børge Aagaard i sin annonce, men der fulgte hurtigt mere med.

Drogist kunne man lige så vel kalde ham, for han var i stand til at fremstille alle de midler, produkter fra plante- eller dyreriget gav ham mulighed for, og som apotekerlovgivningen gav ham tilladelse til. Han forsynede sig med bark, blade, blomster, frø, nødder og rødder, urter, harpiks, forskellige olier o. m. m. I en morter eller krukke, ofte i store balloner eller tønner, havde han et væld af duftende medikamenter og kemikalier, ikke alle lige vellugtende, men alle med dette særpærg, som langt borte fortalte, at her boede materialisten.

Det varede ikke mange år, før han havde en blomstrende forretning, for det var ikke blot til den almindelige forbruger, han solgte sine varer. Materialister over det meste af landet blev kendt med hans produkter. Sønnen, Johannes Aagaard, har fortalt, at forretningen på Rendebanen gjorde meget i tøjfarve. Man fik store fæde hjem fra Hamborg med brunspån, pulveriseret, så det kunne blandes op med gulspån og pakkes sammen med en lille pose krosur kali. Et halvt pund vejede hver pakke, og der var behørig brugsanvisning med pakken, der var mærket: »Ægte kastorsort — Uld — 25 Øre«.

Disse pakker blev solgt i tusindvis, men også alle mulige blandbare varer var på lager, såvel farver som eliksirer, Eau de cologne, adskillige arter spiritus, lanolin, lecitin, tyk terpentin, blanksværte o. s. v. Børge Aagaards egen bog med opskrifter er endnu i slægtens eje, og det er de mest fantastiske ting, man kan finde her. Det var i »de kloge koner«s tid, og der var brug for mangt og meget i en sådan forretning, hvis kundekreds strakte sig fra den fattigste morlil til byens fornemste damer.

En nutidig alkymist ville fryde sig, selv om han i dag ikke ville være i stand til at fremstille blot en brøkdæl af varerne. Ingredienserne til dem findes ganske enkelt ikke i handelen.

Adskilligt kan man dog lære af bogen, og adskilligt er gået i arv gennem slægten i de godt 100 år, materialhandelen har eksisteret. Det gælder ikke blot de kunstfærdigt udførte krukker, mortre og andet udstyr. Det gælder også opskrifter og ikke mindst prislister. Andre ting man erindrer sig, er det muntre liv i den gamle gård på Rendebanen, hvor man havde tid til at tage sig af hver kunde, og hvor hver kunde havde god tid.

imod **Søfte, Sæshed og Forkølelse** faas i **Kolding** kun ægte hos

B. Aagaard

samt hos **J. J. Hjort,**
i **Bejen** hos **H. Senriffsen,**
i **Ustov** hos **J. Rielsen,**
i **Brørup** hos **B. Schmidt,**
i **Kjær Mølle** hos **H. Dall,**
i **Maltbæk** hos **C. Petersen.**

Ofte havde den pågældende så god tid, at han lod hatten ligge, og så var det en yndet fornøjelse for lærlingene eller svendene at »pudse« hatten af i svederemmen med kønrøg, så hattens ejer, når han senere på gaden skulle hilse på venner og bekendte, havde en nydelig sort streg i panden. Adskillige andre »friheder« til lod man sig overfor byens originaler, og dem var der mange af på den tid, men som regel var spøgefuldhederne holdt indenfor en grænse, der gjorde det muligt også for »ofret« at le med.

I Johannes Aagaards beretning fra sin fars materialhandel indgår også en beskrivelse af »blanksværtedagen«, der var en af de store for drengene, der skulle hjælpe til røre. Bønderne kaldte det for »Vox«, og det må være blevet anvendt flittigt, for der blev fremstillet ca. 100 pund hver fjortende dag.

En stor tønne eller balje satte man midt i gården, og heri kom først brændte ben, sirup og maskinolie. Derefter tilsattes simpelt hvidtøl og rå svovlsyre, og så

gjaldt det ellers om at få rørt grundigt rundt, så man fik en ensartet konsistens ud af det hele, mens syren boblede og sydede. Noget helt behageligt job har det næppe været, men det skulle jo gøres som så meget andet, man selv fremstillede i de tider.

Swamp måtte man således have for næsen, når klorkalk skulle vejes af i poser med et halvt eller helt pund i. Poserne blev ferniserede og fyldte, mens de endnu var våde, og under den store koleraepidemi i Hamborg, blev det ene fad klorkalk efter det andet vejet af og sendt af sted.

Blegvand blev opbevaret i to store tønner, og man havde megen fornøjelse af slammet fra disse tønner, da byens sundhedskommission under den omtalte epidemi var på inspektion for at kontrollere byens møddinger. Også på Rendebanen havde man en åben mødding i gården, men netop som inspektionen skulle bese den, var slammet blevet hældt ud over den. Kommissionen fortrak hurtigt, og den havde ingen muligheder for at konstaterer kolera-baciller.

Om de mere spirituøse varer fortæller Johannes Aagaard, at spiritus vini 16 grader kom hjem i store oksehoveder. Selv kalder han det et kært smertensbarn, som ikke kostede ret mange øre pr. liter, men der blev fremstillet i tusindvis af liter China Roberants Bitter. Chinabarken kom hjem i knust form, mens svende eller lærlinge måtte skære pommerantsskalerne på en snitemaskine, og hver morgen skulle der røres i China-bitter-tønden, som stod på højkant med låg over. I en lærredspose mellem to træplader i en opretstående presse klemte man røddernes saft ud, og sådan fremstilledes forskellige former for bitter og brændevin som f. eks. den gammelkendte »Wunderschöne Essensen«, der efter datidens erfaringer var godt for alt mellem himmel og jord.

Også Aagaards Taffelbitter og Aagaards Mavebitter nød stort ry. Den sidste havde en etikette, hvorpå var angivet, at den virkede oplivende på humøret. Heller ikke den hjemmelavede mjød savnede man i materialistens lager, og i sin beretning anfører Johs. Aagaard, at han endnu ser karle og kommissar på knæ i kælderens og med munden under den halvåbne hane i tøndens.

Adskillige af byens værtshusholdere købte fransk brændevin hos materialisten. Det var den såkaldte »Slave-Cognac 3-stjernet« og fremstillet af Spiritus Vini, vand, cognac-essens, vanille-essens, kulør og lidt glycerin. Blandingen kunne købes for næsten ingen ting og blev brugt til kaffepunch à 12 øre pr. stk.

Kaustisk natron tog man også hjem, men arbejdsmanden, som skulle pakke

For Hesteejere.

Den første Krukke af Aachener-Thermesæben, som jeg modtog, anvendte jeg paa en Hoppe, som var saa halt paa det ene Forben af Galde, at den var aldeles ubrugelig. Efter at have brugt Krukken omtrent op, sporede jeg først Bedring, og paa en Gang hørte Haltheden op. Jeg har nu kjørt med Hoppen i ca. 1 1/2 Aar og det endog strænge Ture, uden at den igjen er bleven halt. Den anden Krukke, som jeg modtog i Foraaret, blev anvendt paa en ung Hoppe, som havde faaet en Hævelse paa det ene Bagben og haltede temmelig stærkt. Jeg anvendte den halve Krukke og lod den saa komme paa Græs. Efter et Par Maaneder haltede den ikke mere.

Holckenhavn.

C. Holck.

Lensbaron.

Aachener-Thermesæbe faas i Kolding kun søgte hos

B. Aagaard.

og fernisere poserne med denne sæbesten, var dårligt stillet, for han gik som regel med hænderne indbundet flere dage efter, fordi sæbestenen ætsede huden. Så var det lettere med »grå sand« til kreaturvask eller tobakstøv, selv om de store dynger nok kunne få en mand til at nyse ved blanding og afvejning.

Børge Aagaard havde en anden specialitet, malsukker, som han selv kogte hver lørdag eftermiddag. Det foregik i en for-tinnet kobberkeddel, og når sukkeret begyndte at bruse, blev der hældt Alf. Benzons malt-ekstrakt i. Blandingen blev hældt ud over en sten, indsmurt i olivenolie og Bergamotolie, og især den sidste olie mente man, kunderne var begejstrede for. Den gamle sten blev siden anbragt foran Johannes Aagaards sommerhus ved Lillebælt.

Man indkøbte også de opreklamerede elixierer som f. eks. Brahma Livs Elixir eller Sybilles Livsvækker, og gennem alle

Fra Tyskland.

Nr. 55,582 (Oversættelse). Da min Hustru i to Aar har lidt af et meget slemt Maveonde, hvorimod Lægerne intet formaar at udrette, købte jeg hos Hr. Kuhn i Memel af Mansfeld-Büllner & Lassens vel-sigtede Brama-Livs-Elixir. Efter at hun havde nydt 6 Flasker indtraadte en mærkelig Bedring, og da Hr. Kuhn i Øjeblikket er renonce, beder jeg Dem indtrængende mod Postforskuud at sende mig nogle Dunin Flasker, da flere af mine Venner ligeledes med Tillid ville anvende den.

Memel

A. Kietz,
Paradisstrasse Nr. 5.

Den eneste ægte Brama-Livs-Elixir faas i Kolding kun søgte hos:

B. Aagaard

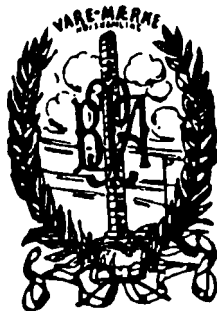
samt hos J. J. Hjort,
i Vejen hos H. Henriksen,
i Askov hos J. Nielsen,
i Brørup hos V. Schmidt,
i Kjer Mølle hos H. Dall.

Kjendetegn: en blå Løve og en Guldhone paa Etiketten.

årene var man ikke karrige med i aviserne at fortælle om det sidst hjemkomne, hvad enten det nu var chokolader, Congo-the, selvstødte krydderier, Chinapomade, gigtvat, farver, vaskemidler, let-flydende blæk, blegsæbe, diverse vine og spirituosa, ja endog »anchovis« i glas. Alle kunne finde et eller andet i den gamle materialhandel.

Johannes Aagaard fortæller om en recept, som er ca. 300 år gammel, og som hans far etiketterede i 1869. Den beskriver en Eau de Cologne, som den gamle cand. pharm. kaldte »Esprit de Koldinghus«, og som var et par kroner dyrere end en esprit med efternavn »Japan«. Man må formode, at den første har stået i adskillige Koldinghjem i forrige århundrede. Selv blandede Johannes Aagaard den med forkærlighed i begyndelsen af dette århundrede.

Men det lakkede mod enden for den mere end 300 år gamle gård. Moderne teknik og især trafik kvalte den til sidst.

Firmaets varemærke, der som symbol har Skamlingsbankestøtten. Der handles jo dengang som nu langt ud over byens grænser, og støtten var et samlingsmærke for alle danske både nord og syd for grænsen

Bent Uldall Steinfath mødte som lærling 1. august 1940, og fire måneder efter måtte man flytte til den nuværende residents i Torvegade 5. Familien Aagaards farvehandel og fotoatelier, senere materialhandel faldt for gennembruddet, da Bredgade blev skabt.

En epoke var afsluttet. Det skete ikke mere, at Børge eller Johannes Aagaard gav sig tid til at trille en kininpille til en syg slætning — og dem var der mange af i byen. Man har endnu i Torvegade bevaret drogerne og mange kemikalier, man har laboratorium og en særskilt afdeling for sygeplejeartikler, men nu er det mest mærkevarerne fra de store koncerner, man forhandler. Gulvet bliver ikke mere sandstrøet eller — som det senere var tilfældet — fejet med olieret savsmuld.

Alligevel er der, og var det især under den sidste krig, nok at se til, for man afvejede tonsvis af klorkalk og sæbesten, fremstillede strygevoks, remvoks, krydderierstatninger, bagepulver, ja endog »guldråber« for at gøre krigsfløden lidt fe-

En Læges

Vidnesbyrd om
Mansfeld-Büllner & Lassens
Tafelbitter-Essents
Brama-Livs-Elixir.

Nr. 3.581. Blandt de mange Midler, der nu om Stunder falbydes Publikum imod Mavesygdomme og andre farlige Lidelser, gjør Deres Brama-Livs-Elixir med Rette Krav paa den almindelige Opmærksomhed. Den er tilberedt med Sægtkendskab og indeholder ingen for den menneskelige Organisme skadelige Bestanddele, men tvært imod, efter berømte Kemikers Analyse, saadanne Ingredienser, der i højeste Grad have vist sig virksomme ved mange af det menneskelige Legemes Sygdomme.

Ved følgende Sygdomme var det fremfor alt, at Brama-Livs-Elixiren viste sig ganske særdeles virksom og heldig.

Mavekatarrh, saa vel ved den akute som ved den kroniske Mavesyre, Mavekrampe, Hæmorrhoider, Hovedpine, Migræne, stammende fra en fordøvet Mave, og ved saadanne Arter Hovedpine, der ere af nervøs Natur, Kolerine og Opkastning, asiatisk Koleræ, Dyspepsia, denne abnorme Mavetilstand, hvor al Appetit er forsvunden, der anbefales Brugen af Brama-Livs-Elixiren i Særlighed. Hos stærk Syredannelse anvender man, foruden total Udgaaelse af syreholdige Næringsmidler, vedvarende Brama-Livs-Elixir. Ved Søsikke har denne Elixir erhvervet sig en Berømmelse, idet den øjeblikkelig standser Opkastningen, fremskynder Appetiten og beskytter imod Hovedpine og Ildebefindende. Sluttelig er Elixiren et saakaldt »Beskyttelsesmiddel« mod alle Sygdomme, saa vel Malariafeber, Tyfus, Kopper, Skarlagensfeber et c. og burde som saadant ikke mangle i noget Hjem.

I det jeg anbefaler Brama-Livs-Elixiren til alle lidende, beder jeg enhver vel at mærke, at kun d'Hrr. Mansfeld-Büllner & Lassen i Kjøbenhavn fabrikere den ægte Brama-Livs-Elixir, og at kun denne er værdig til at anbefales af Videnskaben.

Berlin. Dr. med. Alex. Groyen.

kais. kgl. Stabs- og Overlæge et c.
Den eneste ægte, Brama-Livs-Elixir faas i Kolding kun søgte hos:

B. Aagaard

samt hos J. J. Hjort,
i Vejen hos H. Henriksen,
i Askov hos J. Nielsen,
i Brørup hos V. Schmidt,
i Kjer Mølle hos H. Dall.

Kjendetegn: en blå Løve og en Guldhone paa Etiketten

dere. Meget af dette er forbi i dag, men gemt i reolskabe og på hylder kan man finde de mærkeligste kemikalier, så eksperimenterende medborgere selv kan fremstille f. eks. vin. Skoleelever kan med de rigtige opskrifter få deres kemividen udvidet, teen-ageren få den læbestift, hvis farve svarer til hendes moderne teint, og er denne lidt grumset, kender materialisten råd.

Sådan vil der stadig være noget af den mere end 100 år gamle materialist i den forholdsvis unge Uldall Steinfath og hans stab. Uddannelsen er nu som før speciel, og laboratoriet er i dag som i 1869 et såre vigtigt lokale i materialhandelen.

Harald Brogaard.

Bøger for Børn

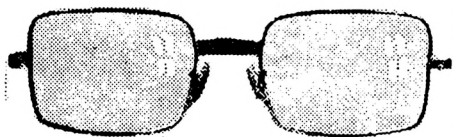
Glæd børnene - ind til boghandleren!

BARKHOLTS BOGHANDEL

JERNBANEGADE 1 A - 6000 KOLDING - TLF. (05) 52 15 33 - GIRO 52 85

Bliv ny og
spændende
med

*smarte
briller*

Kay Lauridsen

Statseksamineret og diplom-optiker

Ove Kjær

 optometrist

Jernbanegade 1

6000 Kolding

Telefon (05) 52 09 41

SÅDAN SÅ FORRETNINGEN UD I 1913

Vi handler stadig med smart og aktuel mode.
De er velkommen til at prøve!

Carl Petersen

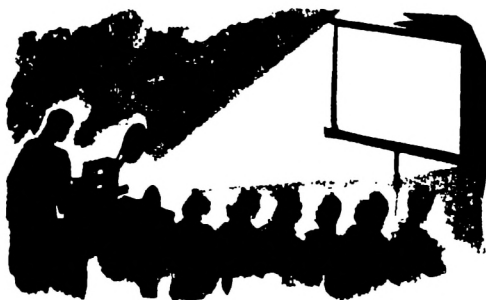
v. Steen Petersen . Gågaden 13-15 . Kolding
Telefon 52 35 22.

Byens ældste
Foto-Specialforretning
hvor De stadig finder
god service
og godt humør

Foto- Magasinet

Jernbanegade 8 . Kolding
Tlf. 52 05 21

Man handler foto, hvor prisen
og servicen er den rigtige.

FOTO NYT

Klostergade 3 . Kolding
Tlf. 52 54 07

Fra Bramdrup sogn

Hvor som helst man bevæger sig rundt Danmark, støder man ustandselig på stednavne med endelser som -ing, -um, -sted, -rød, -drup og mange andre. Vi ved, at betegnelsen "rød" betyder rydning, vekslede med former som -rud, -røj. Endelsen "torp" betyder egentlig "udflytterbebyggelse". Forleddene er ofte personnavne, men kan også være appellativer (f.eks. Højrup, Skovrup, Årup osv.). Efterleddene har ændret sig meget i de forskellige dialekter og har i nutiden fået mange forskellige former: -rup, -trup, -drup, -terp o. m. fl.

Om stednavnet Bramdrup har historikerne fundet ud af, at navnet er sammensat af "Bram" - efter det gamle danske mandsnavn Brami - og "torp", se ovenfor. Navnet Bramtorp holdt sig til omkring 1830, da det i stedets dialekt ændredes til Bramdrup. Men senere slægter fandt ud af, at det var lettere at sige Brandrup - de erstattede altså n'et med et m, hvilket også kendes andre steder fra, f. eks. i Vamdrup, som her blev til Vandrup. Men senere har navnet Bramdrup altså vundet hævd.

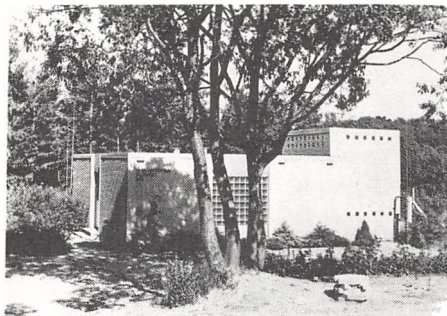
Bramdrupdam, som forlængst er indlemmet i Kolding og nu er en del af storkommunen og næsten smeltet sammen med Kolding bebyggelsesmæssigt, ligger ved hovedvej 10 kun få kilometer fra Koldings gamle bygrænse. Hovedvejen er bygget på en dæmning, som fører over et dalstrøg lidt vest for kirkebyen. Endelsen "dam"

Den gamle skole, som nu er i privateje.

hentyder til, at der i meget gamle dage skal have ligget en ret stor fiskedam her, som hørte til det kongelige slot - ligesom "Damhuse" (Damhusvej) sikkert også har relation til omtalte fiskedam. Surkærnavnet stammer fra et marknavn, der i markbogen 1683 skrives: Suur Kier, Suurkier fald. Navnets forled er tillægsordet "sur" og hentyder til jordbundens beskaffenhed. Før man fandt ud af at dræne, var her i lavningerne mange sure og fugtige jorder, som ikke sattes højt i værdi, og hvor ejerne af brugene kæmpede en hård kamp for at bjerge til dagen og vejen. Billedet har dog forlængst vendt sig.

De gamle landsbymiljøer er overalt ved at være borte. Også Bramdrup og Bramdrupdam er blevet for store til at være de små, hyggelige idyller, hvor sognefællesskab og nabofællesskab var et særkende. Hele byer er som paddehatte skudt op omkring den egentlige kerne, så man nu ikke mere kender hinanden som i gamle dage, hvor man straks kunne se og høre, om en mand hørte til "æ by og æ sogn". Men endnu

I ret så idylliske omgivelser ligger det nye vandværk.

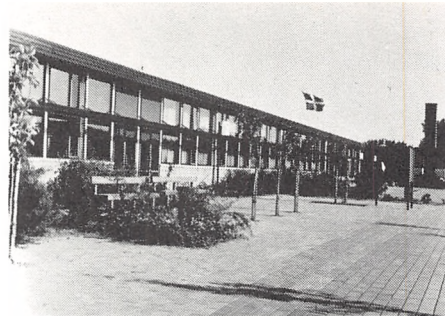

lever dog blandt de "indfødte" de gamle sagn og fortællinger, ikke mindst mange træk og historier om ældre "Bramdrupere". Og de er ikke kedelige!

Blandt de ivrigste samlere af disse lune jydere adfærd er den gamle graver Jes Jessen og bankrevisor Karl Bødker. Jes Jessen fortæller livligt om gamle tider i sognet, og hans optegnelser er så mangfoldige, at de må kunne danne grundlag for en bog om Bramdrup sogn. Den kommer måske en dag, når materialet kommer under kyndig bearbejdelse. Her fortæller han nogle træk om "Tombe Lavs".

Lavs Busholm var født på gården Busholm ved Dybvadbro i Harte sogn. Hvad han egentlig hed til efternavn, ved jeg ikke, men han blev aldrig kaldt andet end Tombelavs. Han var født åndssvag, men den gang var forsorgen for de åndssvage yderst ringe, og som regel fik de lov til at tosse rundt. Han var kendt i de nærmeste syv kirkesogne som en skikkelig fyr og blev behandlet som en stor dreng alle vegne, hvor han kom. Da forældrene døde, fik Lavs ophold hos en broderkone. Når man drejer ad Påbyvej ved Bramdrup mejeri og er kommet over Troldhedebanesporet (som nu er borte), ligger der et hvidt hus på venstre side, og herfra havde Lavs sit udgangspunkt. Lavs kunne ikke læse, men fulgte nøje avisernes spalter med dødsannoncer - han vidste, hvad korsene betød - og hans store lokalkendskab førte ham altid på sporet, og så sad han og holdt en enetale med sig selv: "Ja, nu er han så død, ja, det er han, ja, den vej skal vi jo alle, ja, det skal vi.". Dagen efter begravelsen mødte Lavs så op og fik del i madresterne.

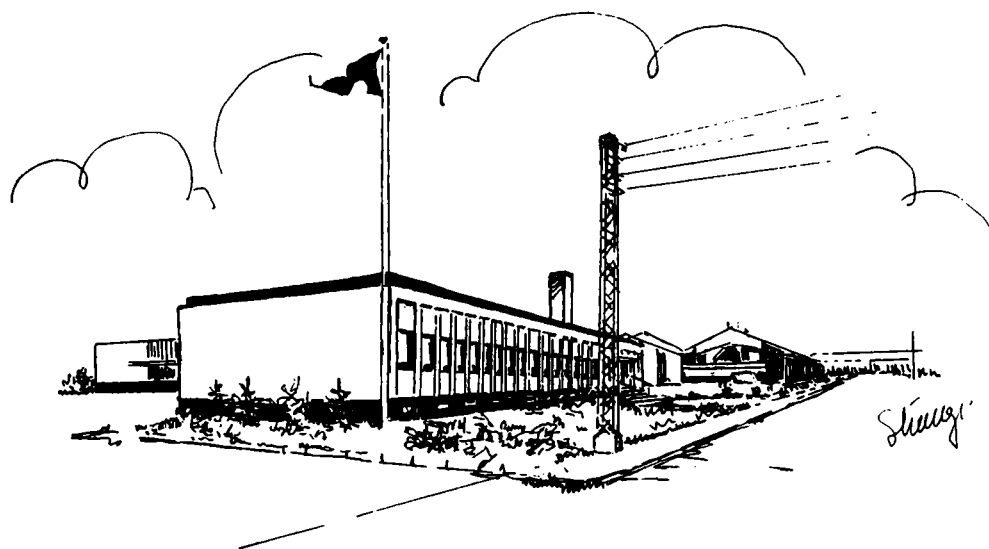
På landet brugtes den gang en mængde kvas, og Lavs var fast kvashugger på flere gårde i Ferup. Lønnen skulle helst udbetales i mange småmønter, så fik han rigtig valuta for sit arbejde. Alle vegne blev han godt behandlet og beværtet, og han havde en kolossal appetit. En ting havde han respekt for, og det var skydevåben. Begyndte man at pille ved en bøsse, så for-

Fra Bramdrup nye skole, som stadig udbygges

svandt Lavs omgående. Til skolebørnenes juletræ i Ferup forsamlingshus var han en sikker mand, og når han havde fået sin pose med godter, knøg han ind i rækken igen og kunne på den måde liste sig til 3-4 poser. Når så træet var slæbt ud, pyntede børnene Lavs med flag, roser og fehår og dansede rundt om ham, mens han smilede som en sol. Under dansen var der kaffebord holdvis, og her var Lavs med i hvert eneste hold, til han ikke kunne proppe mere i sig. Og henad midnat brød Lavs så op og gik hjemad til Bramdrupdam, mens han gik og snakkede med sig selv. Han var for det meste meget fredelig, men kunne finde på de særeste ting, som

TRYKSAGER — POSER — EMBALLAGE

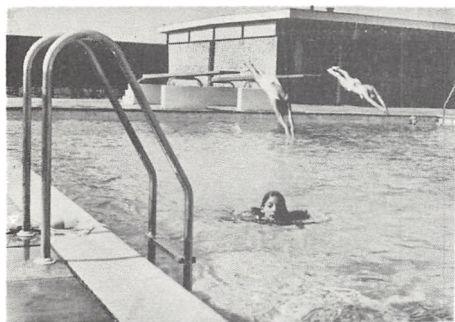
P. BLICHER ^{1/5} . KOLDING

TLF. 05-521311 *

da han engang havde rykket en masse roer op på Bramdrup mark langs den gamle landevej og strøet dem på vejen. Det var, syntes den ældre Hans Hansen, lidt for stærkt, og da han mødte Lavs, sagde han til ham: "Hvis du ikke lader mine roer være, så skyder jeg dig!"

Under arbejdet med at hugge brænde kom Lavs for skade at hugge en finger af. Han sad længe og så på sine hænder, men kom så til dette resultat: "Jaja, der mangler en, men der er nok endnu, ja, der er da nok endnu!". Siden gjorde han forsøget om, men denne gang gik der vist to fingre, så det kunne jo ikke blive ved på den måde.

Lavs kom omsider på en anstalt, hvor han døde, og han er formodentlig begravet på Harte kirkegård, og der er sikkert ikke ret mange her på egnen, som kan huske den mærkelige snegl.

Det store ny svømmebad er blevet en vældig succes og en dejlig tumleplads for børnene.

Jes Jessen fortæller også i sine erindringer fra sognet om, da Egtvedbanen blev anlagt og der blev en station i Bramdrup (som iøvrigt i en årrække indtil banens nedlæggelse bestyredes af Karl Bødkers forældre). Det var en begivenhed uden lige, men medens man i Bramdrup fik en rigtig station, måtte man i Starup nøjes med et såkaldt "trinbræt". Det foranledigede musikhandler Marcus fra Kolding, som var en fin visedigter, til at begå en vise på melodien "Min Amanda var fra Kerteminde", og hvoraf vi citerer et par vers:

Nærenstid vi sidder i kopeen,
og den stiger jen på hver halvfjerds,
så må vi skam ud og skyde te'en,
men det tøkkes A no, er kommers,
for der er så manne holdepladser,
hvor vi tejer'n med gevaldig ro,
A ska sej vos, det så dejlig passer,
at ved hver station der er en kro.

Men vor gode Holger lod udvirke,
da til kro's æ adgang blev så let,
at de folk, som heller' gik til kjerke,
skuld' i Starup ha' et trinebræt..
Iblandt menigheden er der gammen,
nu til kjerken kan billet de ta',
og så snar som degnen hår såed Amen,
ka' de li'så rolle rulle a'.

Karl Bødker har samlet en lang række muntre glimt fra svundne tider, og vi plukker et par af de bedste:

Fisketuren.

For mange år siden skete det, at uddeleeren, snedkeren, smeden og den gamle sognefoged i Bramdrup en dag tog på fisketur. Da de så kom hjem om aftenen, tog de ind på kroen for at få en hjertestyrkning og prale med deres fangst. De lagde en hel stribe af de dejligste, fede bækørreder op på disken, og kromanden og kroens gæster var meget imponerede af de dygtige fiskere. Men opbruddets time kom, og inden fiskerne gik hjem, skulle fangsten deles, men det gik, som det ofte går, når noget skal deles, at det kneb med at blive enige. Og midt i diskussionen hørte man så sognefogden erklære: "A vil no ha' de trej stø'st, for det er mæ, der hår betalt for dem!"

Melodonten.

Fra et opstillingsmøde til valg af kandidater til sognerådet i midten af trediverne skal fortælles om et replikskifte, der fandt sted. Det begyndte med, at Peder Roed, Højgård, spurgte: "Hvad laver I egentlig nede i det sogneråd?". Sognerådsmedlem Hans Bygvrå, som var en sindig mand, svarede: "A trower såmænd nok, te det ku' gjøres møj bejjer, men vi gjør'et no så godt vi kan. Ellers er'et jo så'en, at enhver har lov te' å kom' hen å hør' på os. Richard Hansen, Bramdrup mølle, sprang op og sagde, at det kunne være godt nok, men ingen vidste, hvornår der holdtes møde. Søren A. Sørensen, Damhus, oplyste, at han havde været i sognerådet i sytten år, og i al den tid var møderne altid blevet avteret, men der var aldrig kommet nogen til møderne, hvorfor man var holdt op med at avterere. Lauge Sidelmann, Kringsgård, sluttede debatten med at sige: "Det minder mæ om den gammel historri' om æ degn, der bebrejdede en kuen, at hun sang så grow' falsk i æ kirk. Hvortil hun svarede: "No hår a boet i æ sown i ljowten år, så a ved sgi nok, hvordan æ melodont den goer!"

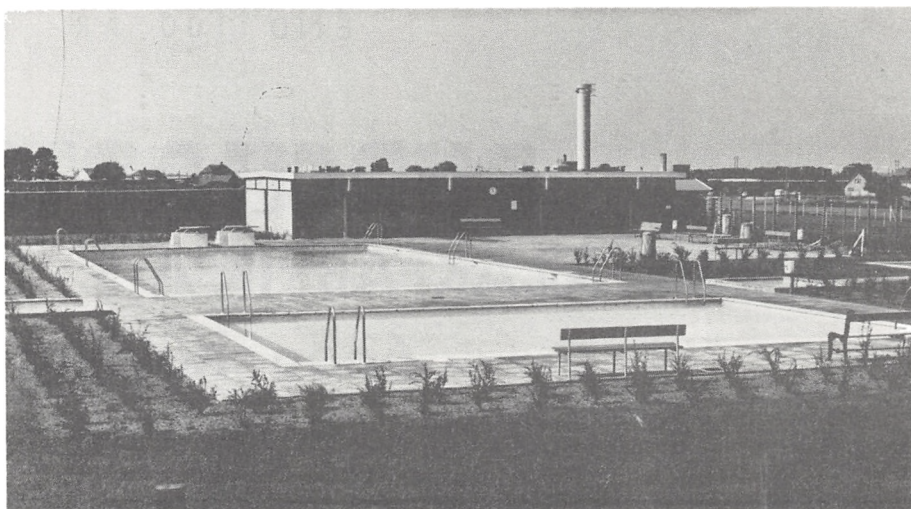

Bramdrupdam kro, stedet, hvor mange vigtige kommunale afgørelser er truffet

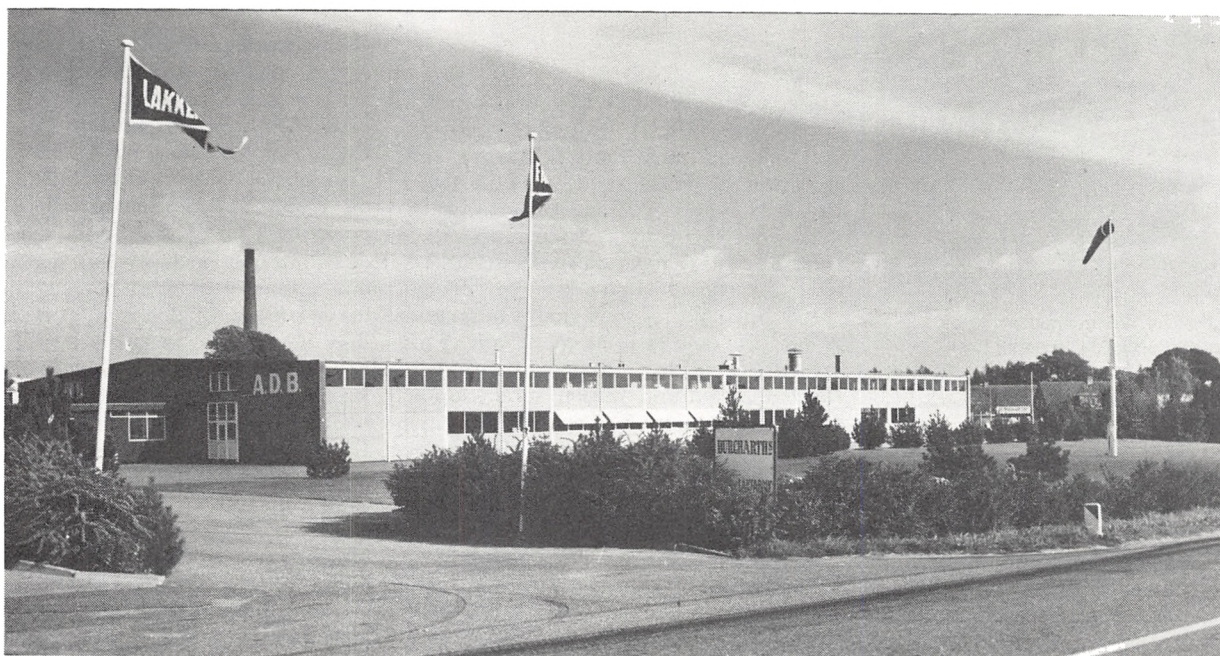
Æ gal' kuen.

Den historie, som her skal fortælles, ligger så langt tilbage som under den første verdenskrig. Ligningsprocenten i Kolding var da omkring 17, medens den i Harte-Bramdrup var omkring 3 procent. Dengang boede næsten midt imellem Kolding og Bramdrup, men på Kolding-siden, en kvinde, som vi kaldte "æ gal' kuen" - og galhovedet var hun! Hun lejede et lysthus i Bramdrup, som hun overnattede i for at slippe for den dyre skat. Men hun drev det så vidt, at hun holdt på, at hun boede i Bramdrup, når man krævede skat fra Kolding, medens hun fastholdt, at hun boede i Kolding, når der krævedes skat fra Harte-Bramdrup. Det endte så med, at hun kom til torsk egilde for sognerådet i Bramdrupdam kro. På mødet holdt hun stejlt på, at hun intet havde med Bramdrup at gøre, og hun var ikke til at komme nogen vegne med. Men tilsidst var der et af de gamle skolede sognerådsmedlemmer, der mente at vide, hvordan hun skulle tages. Han spurgte hende lige ud: "Sig mig, Kjerstine - hvor sover du om natten?". Det kom han dog ikke langt med. Hun så meget strengt forarget på ham og svarede: "Og det spørger du om, som har sådan en kjøn kone!"

INDUSTRIMALING

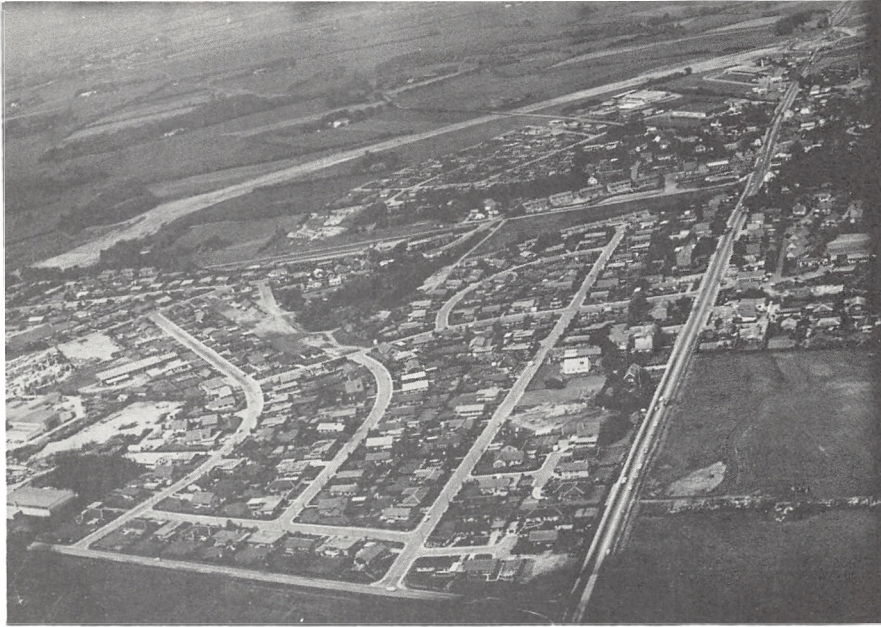
LUFT- OG OVNTØRRENDE
TIL ALLE FORMÅL INDENFOR
METALINDUSTRIEN

FARVER OG LAKKER GENNEM MERE
END 100 ÅR

BURCHARTHS
FARVE- & LAKFABRIK A/S Bramdrupdam
6000 Kolding

Telefon (05) 52 81 00

Martinus var en sindig mand. Skolelæreren piger sagde om ham, at af alle, de kendte, var der ingen, der kunne køre så langsomt på cykle uden at vælte, som Martinus.

Flere år efter, at han hørte op med at arbejde, havde han engang et ærinde i Bramdrupdam, og han benyttede lejligheden til at gå hen på cementstøberiet for at hilse på sine gamle arbejdskammerater. Mens han står og snakker med Hans Klint om dengang, siger han pludselig med bæven i stemmen: "Hvem er da det, der står derhenne?". Hans Klint svarer: "Jamen, det er da Nis. Kan du ikke huske ham?". Martinus siger da, at han er ved at blive skidt tilpas, så han må hellere gå udenfor. Da han kom lidt til sig selv, sagde han, at han havde været med til Nis' begravelse forleden dag, men der var godt nok noget i præstens tale, som han ikke rigtig kunne få til at passe. Hans Klint fortalte ham så, at det var en helt anden Nis, der blev begravet denne dag, og Martinus faldt omsider til ro igen.

Nis' begravelse.

Og her er en beretning om Nis' begravelse: På cementfabrikken arbejdede for mange år siden en af de lune Bramdruppere, som hed Nis Pedersen. Ham husker de fleste i sognet endnu.

For år tilbage boede der ude ad Nr. Bjærtkanten til en mand, som hed Martinus. Denne mand havde nogen tilknytning til Bramdrup sogn, da han i mange år havde arbejdet på Bramdrup Cementstøberi.

Nogen tid efter døde Martinus, og der var flere Bramdruppere med til begravelsen. Da jordfæstelsen var forbi, og følget bevægede sig ned mod kirkegårdsåsen, hørte man murer Barsøe sige til sognerådsformanden: "A ka no et forsto, te Nis et er med til Martinus' begravels', for Martinus var da med til hans"!

Forsamlingshuset, sognets midtpunkt gennem mange år til generalforsamlinger, offentlige møder og dilettant.

Også Bramdrup fik krigens fem onde år at mærke. Jes Jessen fortæller i sine erindringer herom: "Her fandt tyskerne en dejlig plads og skyndte sig at beslaglægge forsamlingshuset. På skolepladsen blev der opstillet 6-7 feltbagerier, og dag og nat blev der bagt brød til forsyning af soldaterne i hele det sydlige Jylland. Forsamlingshuset blev taget i brug som oplagsplads for rugmel og rugbrød, og i tonsvis af rugbrød langedes ud af vinduerne og kørt ud til fordeling blandt soldaterne. Bagerne og deres medhjælpere blev indkvarteret på egnens gårde - det var hovedsagelig ældre folk, som blev i kvarteret i lang tid og som regel oplørte sig upåklageligt. Der fulgte også andre indkvarteringer med - således havde Bramdrupgård en tid 150 heste, Julianclyst 120 og de andre gårde noget lignende. Men hestene og folkene forsvandt og efterfulgtes af kavalleri med kanoner - det var vel nok heste, store belgiere, som var her en tid og holdt øvelser ved Winterbergs gård. De forsvandt fra egnen og druknede i Kattegat på vej til Norge, da skibene, de var med, blev skudt i sænk af englænderne. Tiden gik. Tyskerne regnede ikke med snarligt opbrud og tog fat på at forbedre deres bageri - der blev muret ovne, som blev gravet ned i jorden. Kapitulationen nærmede sig, og tyskerne blev mere og mere nervøse - en overgang var der dobbelt vagt ved bageriet. Men selv om der arbejdedes energisk, nåede disse ovne aldrig at komme i brug. Til bageriet var der tvangsudskrevet ca. 500 kubikmeter træ fra statsskovene syd for Kolding. Leveringen var allerede påbegyndt, men da kapitulationen kom, standsedes naturligvis disse leveringer, og vi sparede vort gode træ!

Det store motorvejsprojekt forandrer hele egnsbilledet omkring Bramdrup, men skaber også nye områder for industri og privat byggeri.

Forsamlingshuset var midtpunktet for alt, hvad der rørte sig i det lille landsbysamfund. Her samlede man til møder og generalforsamlinger, foredrag og gymnastik. Dilettant og juletræsfester og i det hele taget til almindelig komsammen, når blot mindste lejlighed gaves.

Tiden har ændret alt dette. Forsamlingshusets rolle i byens liv er så godt som udspillet. Ved en sammenkomst i huset for mange år siden havde en del medlemmer fået til opgave at bringe et indslag til underholdningen, og Karl Rønning havde da forfattet følgende vise, som han selv foredrog under endeløs jubel:

Wo by den legger ve' allfar vej
met i verden,
om kjerck og skuel den samler sig
met i verden,
og døgte folk kuns wo by bebur,
de passer dje erhverv, dje goor, dje juer
met i verden.

Hans Sidelmann sedder strunk og stejl
i si' hus, ja,
men ligner lånt frå en rejte snegl
i si' hus, ja.
Han plowwer op å han plowwer nier
å sedder lun og godt og sier det skir
i si' hus, ja.

Pe' Roed, Højgoer, kyr si traktor frem
uden hus da,
han hænger i, er æ vejr end slem,
uden hus da,
han bødler o, men han æ så bær
å frys å tænker: det vild' væ'r råer
med en hus, ja.

Hans Rønning slet ett de ny fåstoer,
sejer somm' da.
Kun tow spand hæst, hva' kan han fo gjoer,
sejer somm' da.
Og sikk' en vu'en, sån nøj gamleri,
ham æ dæ ingen rejte fremdrift i,
sejer somm' da.

O Rønningsmind klø de bejjer o,
ska a lov for,
mæ mekanik ålt hva di ka no,
ska a lov for.
Ud' o æ mark - og ska di skovv,
hva di mæ mekanik fo gjoor, æ grovv,
ska a lov for.

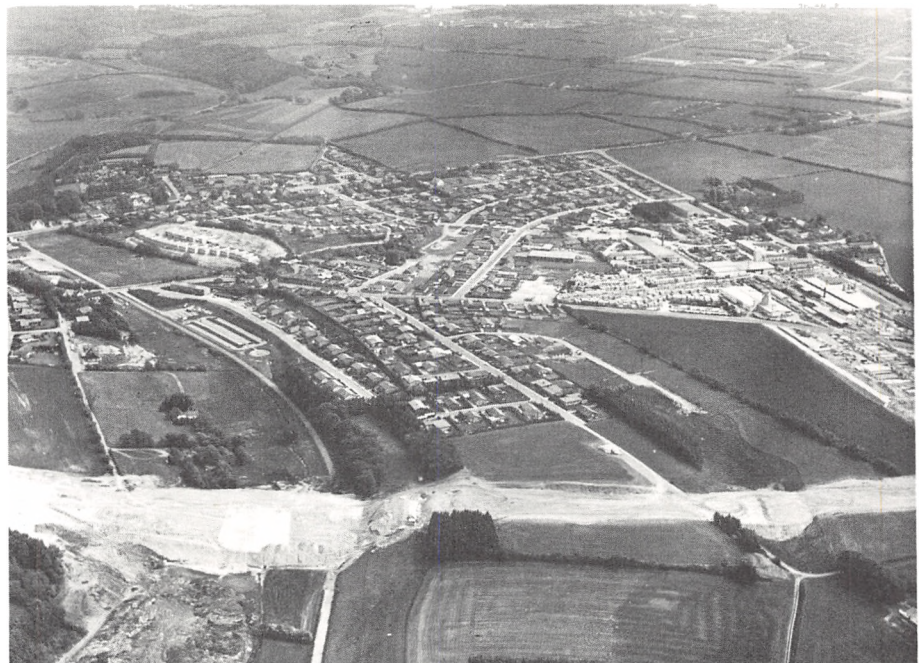
Wo mejerist æ en døgte mand,
vel a sej jer,
åll hans medaljer bevis, han kan,
vel a sej jer.
En sjælden mand, han fåstoer å go
lant ind i folk mæ stuer træsker o,
vel a sej jer.

Hans Hansen sedder så jenle hen
i si goe,
den æ så stuer, han ku godt blyw henn
i si goe,
mell all hans sager han hær en bil,
som stoer så jenle hjemm å holder hvil
i æ goe.

Wo degn æ lille, men hva gjø de
hier i Bramdrup,
han ka bego sæ, han fäller te
hier i Bramdrup.
Æ bøen ka li ham, han læe dem godt,
vi anne tænke kun: Å, vild' han blot
bliv i Bramdrup.

Om Vølund smej æ dæ møj å sej,
tøges a da,
å manne peller han godt ka tej,
tøges a da.
No æ han ælde, så læ æ smej,
som før så tit hær holdt for, ha frej,
tøges a da.

No vel a sej jer så manne tak
få i avten,
I æ nok træet a mi pjat å snak
få i avten.
Men for wo hus æ mi ønsk' kons de
te fællesskal å sammenhold blyw ve
manne avt'ner.

*Den spillemand snapped' fiolen fra væg
og gik til den grønne skov.
Hej! Piger små, en dans skal I få,
den gamle han gav jo forlov.
En fejende dans med Per eller Hans,
så godt, som det kan falde.
Jeg spiller for een, jeg spiller for to,
jeg spiller for hver og alle.
Bind dit skørt og flet dit hår,
læg an dit hovedklæde,
i Præstevænget dansen går
med fryd og megen glæde!*

Jes Rieper

DER VAR EN GANG EN SPILLE MAND

Billeder fra en svunden spillemands-epoke.

Da smeden fra Brakker mødtes med Norges berømte Ole Bull.

Erindringer om gamle landsbyspillemande på Koldingegnen
og om den folkekære og populære musikdirektør Peder Madsen Lomholt,
som indledte musikkens "Guldalder" i Kolding.

Fra oldtids dage helt op til vor tid har dansen under alle himmelstrøg og i alle samfundslag været det middel, hvormed man gav sin livsglæde udtryk i festlige stunder. Så langt tilbage som i det 16.-17. århundrede dansede man til tonerne af de gamle kæmpeviser, som blev sunget af de dansende. Musik hertil var en sjældenhed, som vistnok nærmest var forbeholdt de højere klasser. Men omkring det 19. århundrede stillede også almuen krav om, at der skulle være »rigtig« musik til dansen, og de meget få landsbyspillemande, der trods alt fandtes hist og her i sognene, fik nu en vældig betydning og anseelse. De måtte omgås med en vis hensyntagen, og det gik aldeles ikke an at fastsætte tidspunktet for en fest, inden man havde aftalt med spillemanden og fået at vide, om han så kunne komme og medvirke. Senere hen

blev det endda sådan, at der helst til et ordentligt gilde skulle være to eller tre spillemænd.

★

At blive spillemand var ikke så lige en sag. Oplæringsmulighederne var elendige, de fleste af de gamle spillemænd kunne ikke læse en note, men kunne hele deres repertoire udenad. De gamle folkelige dansemelodier blev bevaret for eftertiden på den måde, at de unge lærte af de ældre, og de spillede som regel altid i en krydstoneart med 1,2 eller 3 krydser - ja, en gammel spillemand fra Vejle erklærede lige ud, at i hans ungdom kendte man ikke alle disse krydser og b'er, og dog kunne de lave lige så god musik dengang som nu. Og een ting må erkendes, mange af dem havde det, der er musikens sjæl, evnen til at gribe sindet. Om en spillemand fra Fyn fortælles, at når han spillede "over borde" (ved spisning), kunne det ske, at folk holdt helt op med at spise og sad musestille og lyttede.

★

Der fandtes naturligvis også dårlige spillemænd, som ikke helt kunne leve op til deres opgave. En sådan type, som spillede frygtelig falsk, men som havde en aldeles fortræffelig dansetakt, vurderede den landskendte spillemand Frederik Iversen fra Trædballehus engang på følgende måde: "Han æ gue te å spell, men det æ ett ræ å hør o!"

Jes Rieper som 17-årig aktiv musiker.

Der var mange af de gamle spillemænd, som havde store tanker om sig selv, og til dem må nok regnes "æ swot smed" fra Brakker. Han var notorisk en meget dygtig smed, og han var også noget af en troldmand på violinen og stærkt efterspurgt ved egnens gilder. Som så mange andre spillemænd var han selvlært og kendte ikke en note, men alligevel mestrede han sin violin næsten til fuldkommenhed. Efter hans egen mening var der

ingen i det ganske land, der kunne hamle op med ham, han var simpelthen den bedste. Men så læste han i en avis om en violinist fra Norge, som overalt lagde publikum for sine fødder - og som netop optrådte i København. Den rosende omtale harmede smeden i den grad, at han omgående pakkede sin vadsæk, puttete violinen i dens skindpose og drog afsted til hovedstaden for at udfordre den storsnude nordmand. Efter mange genvordigheder fik han foretræde for berømmetheden, som gerne ville høre en prøve på smedens kunst. De spillede derefter for hinanden, men det varede ikke længe, før smeden måtte erkende, at han sammenlignet med Ole Bull - thi ham var det han havde udfordret - kun var en middelmådig amatør, og i raseri greb han sin violin og knuste den mod en stoleryg, mens tårerne trillede. "A vil alle mier rør en finkelin", fremstammede han. "A ka' jo slet ett spell". Men Ole Bull trøstede ham. "Vel kan De så", sagde han, "De har bare ikke fået sådan en lang og dyr uddannelse, som jeg har". Så hjalp de hinanden med at pille stumperne op, hvorpå smeden rejste hjem til Brakker og samlede sin violin - og efterhånden fandt han ind i sin gamle håndtering igen. Dog mindre selvglad og kry, for han glemte aldrig mødet med sin overmand, Ole Bull.

★

Det var barske vilkår, de gamle landsby-spillemænd levede under, og fortjeningen var - selv efter den tids forhold - ofte ringe. Der berettes om en spillemand fra Herslev, Niels Bruun, at han sammen med tre kolleger var på vej fra Hammer til Brande, hvor de skulle spille. De havde fire stive mil at gå (ca. 30 kilometer), endda i høj sne. Undervejs blev Niels Bruun syg, og han havde så høj feber, at en af kammeraterne måtte tage ham på nakken det sidste stykke. Ved ankomsten til Brande var han så syg, at han knapt kunne holde sig oprejst. Men spille skulle de - og gjorde det - en hel nat, og næste dag skulle de så den samme lange vej tilbage. Alle disse anstrengelser blev honoreret med den fyrstelige sum af 6 kroner til hver!

Det er klart, at sådanne indtægter slet ikke kunne dække en families leveomkostninger, hvorfor de fleste af de gamle spillemænd da også havde et erhverv ved siden af, som regel et håndværk - og det har også været tilfældet for mange musikere helt op til vore dage, ja, er det vel endnu.

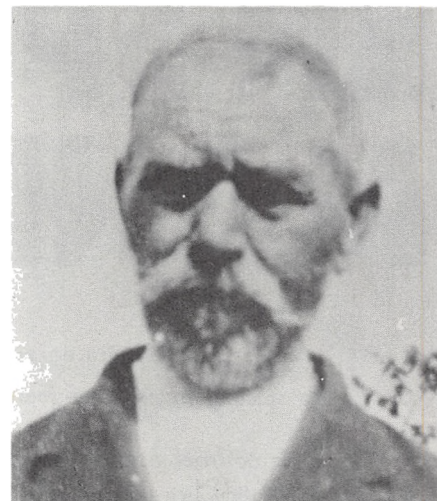
Også i sognene omkring Kolding fandtes nogle af de navnkundige spillemænd, som var kendte for deres dygtighed og ofte blev hentet til gilde langvejs fra. Ja, hentet er nok så meget sagt, for som regel var den eneste befordring, de havde, apostlenes heste. Det var ikke usædvanligt, at de måtte gå op til 3-4 stive

Hele orkestret er her samlet og foto
Første række fra venstre: Nr. 2 musiker Riis, nr. 3
I anden række fra venstre er nr. 2 cigarmager En
"Fernando", cigarmager Josef Bidinger og sidste m

mil for at komme til deres arbejdsplads - og den gang var der ikke noget, der hed befordringsgodtgørelse eller spildtid betalt. Ville de have arbejdet, måtte de søge det, hvor det var.

Blandt de kendteste var »Morten spillemand« fra Vejstrup, og om ham fortæller

Morten Henriksen

bedning af dets medvirken ved en børnehjælpsdag. Ældre koldingensere vil sikkert genkende: nr. 5 træskohandler Peter Mortensen og sidst cigarsorterer Hans Jensen, også kaldet "Bas-Jensen", (Løjte-Emil"), nr. 3 Eriksen-Ahn, nr. 5 H. Petersen, derefter musikdirektør Lomholt, Israelsen, og musikhandler Allin. Af de fire i sidste række genkendes som nr. 2 musiker, rebslager Schlunsen.

sønnen Jens Henriksen bl. a.: Far stammede fra Øsby sogn i Sønderjylland, men da han ikke ville ind og springe tysk soldat, rejste han til Danmark, hvor han fik plads på en gård i Vejstrup. Senere erhvervede han en lille ejendom på 4 tdr. land, som han drev ved siden af spillemandshåndværket. Da Morten var en

Jens Henriksen

dygtig og afholdt musiker, fik han hurtigt en masse at bestille og allierede sig med en kollega, Jørgen Skov, som var graver og ringer i Taps, og de dannede »Vejstrup orkester«. Med sig havde de Lauenborg fra Ødis og Jens Peter Olsen fra Kjær mølle, og de fire holdt sammen i mange år. De havde, som sik var, selv et stort dansetelt og spillede til et utal af skovballe, bryllupper og andre fester.

Som nævnt måtte de ofte gå lange strækninger, og det kunne især i varme sommerdage godt være slemt for fødderne, som både blev ømme og varme. Men det kendte Morten et godt råd for. Han havde en »lærke« i lommen, og blev det alt for slemt, hældte han en ordentlig dram ned i fjederstøvlerne. Det både kølede og lindede! De lange ture kendte han også på anden måde, idet han tillige var en eftertragtet tækkemand.

Også her gjaldt reglen om, at de unge lærte af de ældre. Sønnen Jens måtte allerede omkring 1905, da han kun var en halv snes år gammel, med sin far ud at spille og var så ferm til det, at han, da han omkring 1913 flyttede ind til Kolding, blev optaget i Lomholts orkester,

hvor han blev yderligere skolet og snart blev orkestrets koncertmester. Jens Henriksen, som også har haft en kendt musikskole i Kolding, har nu lagt musikken på hylden og nyder sit otium.

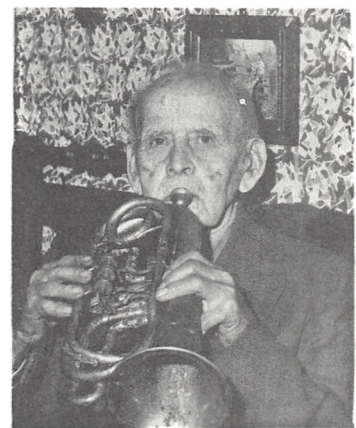
★

Enkelte egne i Jylland synes at have været særlig velsignet med spillemænd af den gamle skole. Her i omegnen er det nok »Skovs musik«, man bedst husker. De var ude fra Ferupkanten, fra Ferup Nyvang. Den gamle Skov var en dygtig og flittig mand, som drev væverfaget som hovedindtægtskilde, men det var musikken, der havde hans største interesse. Han havde fire raske drenge, og efterhånden, som de blev så gamle, at de kunne holde på et instrument, blev også de indviet i musikkens mysterier. Og da de omsider nåede skelsår og alder, dannede Skov et familieorkester, bestående af ham selv som dirigent og sønnerne Lavrids, Jens, Carl og Broder. De havde et godt navn i befolkningen og holdt sammen, til faderen faldt bort, hvorefter Lavrids fik ledelsen. Orkestret blev se-

Laurids Skov

neres suppleret med en gårdmand fra Gelballe, Jes Rieper, og også dennes søn Ejner, var med i nogle år. Jes Rieper var en af »de go'e gamle«, han var vældig populær blandt folk og faldt godt til i ensem-

Jes Rieper på 90-års dagen

blet. Jes Rieper var allerede som dreng ude at spille til dans på harmonika. Da han var 14 år gik han fra Gelballe til Kolding for at lære at spille på norn, og som 15-årig beherskede han kornetten så godt, at han kom med i Skovs populære orkester. Senere lærte han at spille violin hos den gamle skolemester Pedersen i Kolding. "Den dreng bliver til noget", sagde læreren, og så blev der talt om, at Jes skulle på Musikkoversatoriet i København og senere til Amerika og var det blevet til noget, havde da-tiden måske oplevet at se ham stå i en projektørkegle i de største koncertsale og tolke de gamle mestre. Men i stedet blev det til Champagnegaloppen og Kejservalsens og mangen god gammeldavs hopsa. Jeg holdt så meget af min mor, fortalte Jes Rieper i et interview på sin 90 års fødselsdag, og jeg kunne ikke nævne at rejse fra hende. Hos Skov fik Rieper 5 kroner for en nat - men så skulle der også bestilles noget.

De var fire mand i orkestret. Lavrids Skov fra Vrannerup, Jens Peter Skov fra Bramdrupdam og Jes Rieper var den faste kerne. Fjerdemanden var som regel Chr. Bruun fra Radvad. Besætningen var violin, klarinet, kornet og tuba - det gav toner, der havde klang både på den ene og den anden måde.

Skov var en striks arbejdsgiver. Hans folk måtte ikke ryge, når de var ude at spille, ej heller drikke eller have noget med pigerne at gøre. Heller ikke publikum talte han nogen afvigelser fra, når han spillede til dans. En gang spillede de til høstgilde på en proprietærgård, og proprietæren svang sig i dansen med en stor cigar i munden, hvad han nok som vært kunne tillade sig, mente han. Men Lavrids Skov mente noget andet. Han standsede simpelthen musikken. Proprietæren protesterede. Men her gaves ingen undtagelse. Skulle der danses med cigar i munden, blev det ikke til Skovs musik. Og proprietæren måtte bøje sig!

★

Den spillemand, som afgjort har vundet det største navn i Kolding og også i videre kredse, var Peder Madsen Lomholt. Det var oprindeligt hans mening, at han ville være skolelærer, og til den ende søgte han ind på Gedved seminarium. Da man her opdagede, at han var noget at en kapacitet på musikkens område, fik man ham overtalt til i stedet for selv at komme på skolebænken at være lærer i musik på seminariet - samtidig med, at han havde musikskole i Horsens og virkede som musikdirektør.

Ved et "gæstespil" i Kolding blev en kreds af byens borgere, hvorimellem musikhandler Marcus, købmand Holger Kelstrup og pianohandler Chr. Hansen, så begejstrede for hans spil, at de lagde alle kræfter i for at få ham til at bosætte sig i Kolding, og efter mange betænkelig-

heder slog han til. Da byen kun fostrede relativt få musikere, som kunne besætte de orkesterstemmer, Lomholt krævede for at kunne danne et virkeligt godt orkester, indforskrev han fra Tyskland ikke mindre end 10 musikere, som kunne betjene de instrumenter, der forredes, for at han kunne have dygtige folk på alle pladser. Det var en stor økonomisk belastning, for de skulle alle have fast gage, 100 kr. pr. måned. Altså en fast udgift på 1000 kr. om måneden. Det var mange penge at skulle spille hjem, men eksperimentet gik fint i de »gode« perioder - høstballerne, sommerfesterne, julegilder og fastelavnstestenerne. I de »døde« perioder arrangerede Lomholt koncerter rundt om i omegnens forsamlingshuse, og om sommeren havde han faste ensembler siddende bl. a. på Strib badehotel, i »Marielund« osv. Efterhånden udskiftedes de fleste af de fremmede musikere med fastboende koldingensere. En overgang nævntes Lomholts orkester som værende provinsens bedste.

De fleste af de ældre nulevende koldingensere har glade minder fra Lomholt-tiden - om den flotte dirigent, som uadalt var den stilige, fornemme mand i kjole og hvidt, høj hat og hvide glacehandsker, men privat en vittig hund, rar og vennesæl, med et godt humør og altid parat til uden vederlag at medvirke, hvor det drejede sig om godgørende formål. Også han kendte dengang begrebet »a practical joke«, og det fortælles, at da vennen Hannibal Marcus fyldte 60 år, havde Lomholt og Chr. Hansen om morgenen på fortovet foran Marcus' musikhandel med store kridtbogstaver malet: »Det er min fødselsdag i dag - kig indenfor!« Og kl. 10 stillede Lomholt i sit kendte antræk med høj hat og en stor, hvid blomst i knaphullet og bragte sammen med sit orkester en hyldestkoncert til fødselaren.

★

I mange år før Lomholts tid - og også en periode efter at Lomholt var kommet til byen - virkede den kendte og afholdte Julius Christensen som musikdirektør. Trods sin høje alder var han utrolig vital, og få havde som han evner til at arrangere et stykke musik. På den tid var det en skik ved større begravelser, at et orkester gik foran følget og blæste sørgekoraler. Inden afgang fra kirken havde Jul. Christensen fået at vide, hvilken salme, der skulle synges ved graven, og på vejen herfra til kirkegården lod han så sine musikere blæse koraler, mens han selv på dertil medbragte nodeblade skrev noder og arrangerede musikken til salmen, som musikerne så fik udleveret ved ankomsten til kirkegården. Han var også en af de få gudbenådede musikere, som kunne spille lige fra bladet uden at have set noderne før. ax.

»Det er min fødselsdag i dag - «

Porten mod syd

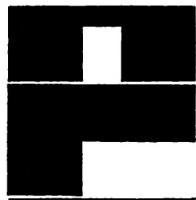
Fra Sønderbro skrånede Søndergade meget nordpå, men kun lidt sydpå hen til jernbaneoverskæringen, der næsten var i niveau med broen, og derfra kom et styrt ned forbi Riberdyb, hvorefter gaden skrånede opad mod syd.

Søndergade var beskyttet med bomme, der blev rullet ned, når tog blev meldt på jernbanen. Bommene sænkedes halvt og standsede køretøjer, medens cyklister kørte under, og fodgængere ligeledes uhindret passerede. Til dem var iøvrigt på gaden to fortøve og henholdsvis øst og vest for bommene anbragt »møller«, så man kunde smutte over, selv om bommene var lukket ned, og selv om toget kom brusende — men man dyede sig, for ledvogteren råbte op og skældte ud, og det var jo flovt. Når toget fløjtede ved sporets runding før overskæringen, sænkedes bommene helt og løftedes igen, før den sidste vogn var ude på gaden. Trafikanterne klagede altid over for lang ventetid.

Bommene blev betjent af ledvogter Lindharth, der boede i et langt lavt etages hus mellem Sønderbro og bane-sporet på gaden østlige side. Huset havde oprindeligt været den gamle toldbod. Der boede vist to familier i huset, som mulig-

Minder og træk fra den gamle Søndergade,
fortalt af P. Fischer Nielsen

PERGINOL

GULVBELÆGNING

Autoriseret Perginol-forhandler

Halfdan T. Hansen

Maskinsnedkeri
Tømrer- og bygnings-snedkeriarbejde

Telefon 05 52 74 80

Haderslevvej 154 . 6000 Kolding

Robert Steinfath

BLIKKENSLAGER

AUT. GAS- OG VANDMESTER

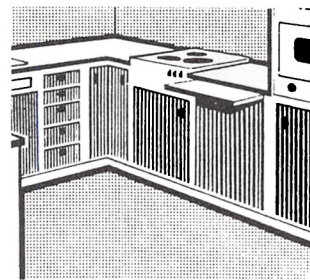
Grundlagt 1859.

Søndergade 6 . Kolding Tlf. 52 04 01

Gennem 3 generationer:

HÅNDVÆRK MED TRADITIONER

VI KLARER ALT - OVERALT

Snedker- og inventararbejde . Nybygninger . Reparationer og ombygning udføres.

Tilbud og forslag efter ønske

A/S **Johs. Christensen**

Inventar- og bygnings-snedkeri
Skamlingvejen 2 . Tlf. 523070

Den gamle forretning, der med begreberne kvalitet og service i højsædet danner ramme om Koldings nye store sportsmagasin, hvor De finder alt til Deres fritid.

SPORT
JAGT
FISKERI
RIDNING

SØNDERGADE 6 - TELEFON (05) 52 12 42

SPORT
JAGT
FISKERI
RIDNING

Hjørnet af Søndergade og Gammel Dalbyvej. Her havde først Ravn, senere Hans Have og sidst Zwergius forretning.

vis skiftedes til at passe bommene. Tit var det kone eller børn, der passede dem. Når bommene var sænket og gaden altså spærret, stod ledvogteren frem til sporet og rakte armen frem som klarsignal for toget, og var det mørkt, viste han klar med en petroleumslygte.

Hele operationen har formodentlig varet fem minutter, og selv om der kom en del tog i dagens løb, var det vist vanskeligt at klarlægge, hvor lang ledvogterens effektive arbejdstid var. Redaktør Erik Hansen, Kolding Avis, raillerede herover, da der var tale om indførelse af otte ti-

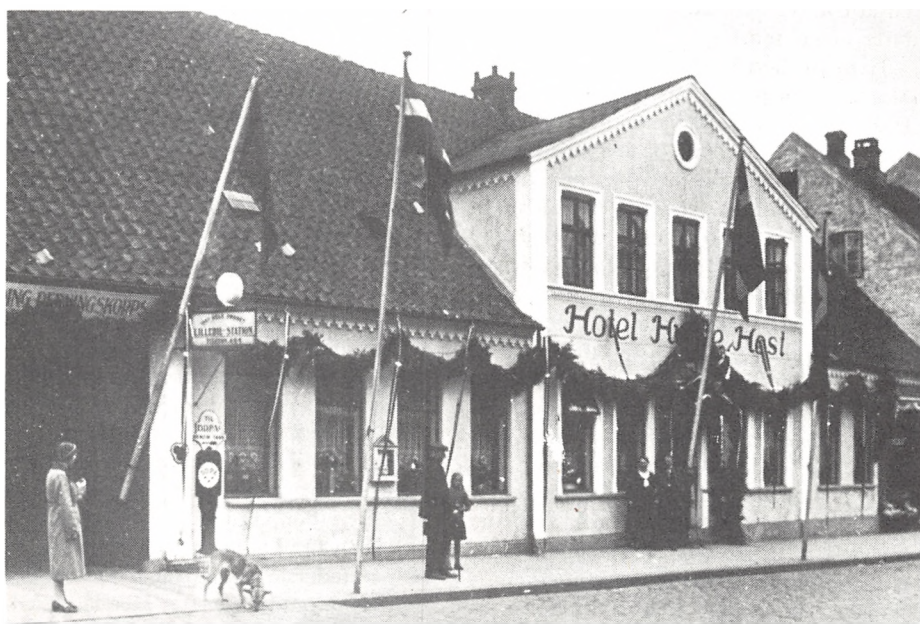
mers arbejdsdag for statsansatte, der jo i forvejen havde det som blommen i et æg med ni—ti timers arbejdsdag.

Ledvogter Lindharth havde i december salg af juletræer, som stod i stort udvalg på fortovet langs vogterhuset. Han havde også bildrosche, vist sammen med en søn, og havde en overgang byens flotteste vogn, der lignede en Rolls Royce.

Mellem broen og ledvogterhuset og ragende lidt ud over åen blev i nyere tid opført en bladkiosk, en manglekantet træbygning med moskekuppel. Ejeren Laurberg begyndte med at køre rundt på trehjulet cykel og råbe med Fyns Tidende og Fyns Venstreblad, og folk morede sig over ham, men han fik en god og velassorteret bladkiosk og var anerkendt som dygtig. Sønderbros Kiosk hed den og er nu beliggende i Sydbanegade, og træbygningen er revet ned.

Vest og syd for Sønderbro lå et slæbested, hvor hyttefæde og både blev trukket op, og hvorfra man kørte vogne ud i åen for at få alt for tørre vognhjul til at slutte fast i jernringene, eller hvorfra man lod hestene bade og svale sig en varm sommeraften. Nytårsaften kørte man trækvogne og andet ud på skråplanet. Vest for slæbestedet lå Sydjysk Trælasthandel, og herfra gik Parcelvej (opr. Parallelvej) vestpå langs banelinien.

Lige syd for banelinien gik fra Søndergade mod øst Riberryd langs åen op til Sydbanegade (den har navn efter Koldings gamle havn før 1840-erne).

KONRAD JØRGENSENS BOGTRYKKERI ^{A/s}

L. FUGLSANG & SØNNER

SLOTSGADE 6-10 · KOLDING

TELF. * 52 14 88

Bøger alle slags tryksager eget bogbinderi

På hjørnet lå »Gæf Sønderbro«, hvis indehaver hed Mads Nielsen. Det var en beskeden ølbeværtning, som man ikke hørte noget slemt om. Øverst i ejendommen var fotografforretning med store atelier-vinduer, som ses endnu.

Sydligere i Søndergade lå »Aagaarden«, et solidt gæstgiveri med plads til bøndervogne i gården (datiden havde også parkeringsvanskeligheder). Værten hed oprindelig P. C. Jensen (c. 1901) og senere Iver Ravn. Nu ligger forretningen »Vime« her. Den nuværende bygning er opført omkring 1900-tallet.

Før den tid var her stor købmandsgård. 1793 solgtes gård nr. 20 uden for Sønderport af hospitalsforvalter Grundahl til købmand Jacob Aagaard (1764-1820). Gården lå direkte ved åen, hvor jo byens havn var, så den var velegnet til købmandsgård med losse- og ladeplads. Da Jacob Aagaard døde, fortsatte hans enke, Magdalene Sophie Pontoppidan, forretningen i 17 år og overlod den så til sønnen Jacob Aagaard jun. (1811-89). Derfra gik den over til hans brodersøn, Børge Pontoppidan Aagaard (1840-1910), der var cand. pharm. og flyttede forretningen ned på Rendebanen som den kendte B. Aagaards Materialhandel, som i dag fortsættes i Torvegade af Bent Ul-

dall Steinfath, en efterkommer af Jacob Aagaard senior.

I Søndergade nr. 15 lå slagtermester Lauritsens butik med bl. a. skomagerværksted i gården. Derefter kom barber Wiese, der sagdes at stamme fra de reformerte i Fredericia og altså var af fransk afstamning, en livlig og dygtig mand med en af byens finere saloner, som nu videreføres af en søn.

Hvor nu herreekviperingshandler Peter Moes har butik, lå hans svigerfader, H. P. Hansens, velagtede manufakturhandel med mange ruller tøj på hylderne rundt langs alle vægge og med sær lugt af appretur og naftalin el. lign. H. P. Hansen var en pæn, velklædt herre, der ofte stod i butiksdøren og hilste på forbipasserende. Han handlede med metervarer, og på en rygløs stol foran disken sad den kvindelige kunde og blev fristet af de mange slags tøj, som chef og kommis rullede op på disken foran hendes fascinerede øjne. Privat boede H. P. Hansen i villa »Arnen« langt ude på Sønderlandevej, næsten i Vonsild. Han eksperimenterede med hjemmelavet vin af egne vindruer og var en interesseret havemand.

I nr. 21 lå Hans Jensens anerkendte skrædderforretning. Hans Jensen var en præsentabel mand og var byrådsmedlem for Venstre.

I nr. 25, hvor der nu er fiskehandel, lå ved århundredskiftet Chr. Madsens købmandsforretning, der blev overtaget af Th. Fischer-Nielsen, der flyttede den over til det i 1907 nyopførte »Dyringhus«. Vedføjede billede viser interiøret fra 1903. Bemærk påklædningen — ministerielle kontorchefer værdig. Eller »Nr. 24. Fineste Cigar med Havanna. 6 for 40.« (underforstået 40 øre). Skiltet »Her sælges Margarine« var lovbealet som en advarsel til naive kunder, at de ikke lod sig prakke den famøse margarine på i stedet for det gode danske smør. Lampen over disken er en gaslampe med opadbrændende Auer-net og gav et meget skarpt lys. Når man ser de mange fustager til højre med svampe, må man jo tro, at renligheden har været meget udpræget hos kunderne. (Skam få den, der tænker ilde herom.)

Nu lå forskellige forretninger ind til Stæchmanns gård, hvor bl. a. Sydjysk Maskinfabrik havde værksted og med kontor ud til Søndergade. Der handlede med landbrugsmaskiner, og der uddannedes en del lærlinge. Indehaveren, fabrikant Chr. Thomsen, boede privat oppe på Haderslevvej og var byrådsmedlem, repræsenterende Venstre. Her lå også Ulrichs cigarforretning og fru Ebbesens tricotatehandel, inden man på hjørnet af

Interiør fra Th. Fischer Nielsens købmandsforretning i Søndergade. Den er nærmere omtalt i artiklen.

Dalbygade kom til Hans Haves ejendom.

Med indgang lige på hjørnet var her købmandsforretning, først af P. Ravn, senere af Hans Have og til sidst af O. A. Zwergius. Nu har der i mange år været guldsmedeforretning, og den gamle butik er moderniseret til ukendelighed. Hans Have drev engros forretning i ejendommens gård med indkørsel fra Dalbygade. Han var en agtet mand og bl. a. i mange år medlem af menighedsrådet og initiativtager til oprettelse af Kristkirken, hvilket gav anledning til, at gaden syd for kirken blev opkaldt efter ham.

På Søndergades vestlige side lå lige syd for banen Poppes farveri, der vist ikke drev meget farveri, men herreekviperingshandel, der flyttedes over nord for åen, hvor den nu ligger, da banen blev udvidet til tosporet og fordrede mere plads. Derefter kom Thea Gades broderihandel med høj trappe op til butikken.

I nr. 16, hvor nu Bendixens optik ligger, var slagter Berthelsens butik, en af byens anerkendte slagterforretninger. Den gamle slagter Berthelsen var en renaissancefigur, der stirrede olmt på kunderne, hvis de vovede at lave vrøvl. Han var

tunghør og råbte højt og kørte kone, sønner og svigerdøtre i stramme tøjler. Dem var man bedre tilpas ved, de afregerede ved at være flinke og elskværdige over for kunderne.

Herfra lå skiftende forretninger op mod bagerens i nr. 28. I ældre tid var her blikkenslager Mikkelsens butik (senere kom blikkenslager Køng) med raslende blikkøj som »dørklokke« og mester selv med hængeskæg og skødeskind og halvlang pibe. Hans to kønne døtre Hulda og Sylva udvandrede og blev gift i South Dakota.

Hesteslagter Arendt Schmidt var en af Søndergades solide mænd. Han handlede med heste og solgte kun hestekød i butikken. Hans søster, fru Schmidt-Damkjær, etablerede sig ved siden af hans butik med noget ret moderne, en viktualieforretning, som hun efterhånden med stor dygtighed arbejdede op. Den flyttede senere hen i »Dyringhus«, hvor nu hendes datter og svigersøn, E. Knudsen, ejer den.

I bagermester Akerlunds ejendom var bageri langt tilbage i tiden, en overgang en bager Jørgensen, der bl. a. bagte rug-

brød og med hestevogn kørte på landet med sine varer. I gården ved siden af var karetmagerværksted og mere andet.

Herfra strakte »Hvide Hest«s lave længe sig hen til »Dyringhus«. Nu er her damekonfektion og »Kino«. »Kino« havde premiere 26. december 1949. På facaden af den gamle bygning sad et relief med en hvid hest, og ellers var det en af de solide gamle beværtninger med stor gård og plads til bøndervogne på indkøb i byen. I restauranten var sand på gulvet og gamle solide træmøbler. I gården regerede staldkarlene Simon, der var hjulbenet, og Vilhelm, der var gammel husar og havde et flot overskæg. Her holdt også Rudolphs rutebil til Christiansfeld til (han begyndte med heste-dagvogn), og i en moderne tid kom Fogeds redningskorps, der senere gik over til Falck-Zonen. Gården strakte sig vestud i enge langs banen.

Hvor nu »Dyringhus« med Sønderbros Apotek strækker sig rundt om hjørnet til Bredgade, lå en gammel købmandsgård, der ejedes af købmand C. Dyring i alt fald i 1849. Hans broder, Frederik, var en anerkendt maler i byen, og deres fa-

Den gamle Toldbod ved Sønderbro, nedlagt 1866.

Sønderbro med J. P. Jensens ejendom - ca. 1904.

der, maler C. O. Dyring, havde brandvagt på Slottet i 1808, da det brændte. Senere gik købmandsgården over til Brødrene Nielsen, der flyttede den hen i Frederiksgade (nu Tøndervej), hvor de drev æg-eksportforretning (der eksisterer endnu) og sennepsfabrik (der gik over til Th. Fischer-Nielsen, men ikke eksisterer mere)

Den gamle gård blev nedrevet, og firmaet Møller og Knudsen rejste »Dyringhus« i 1907. En meget moderne ejendom med emaljerede kakkelovne, gasblus i køkkenet og vandhane over vasken. I gården var i et udhus indrettet moderne luftige og derfor lugtfri lokummer, og tænk bare, et for hver lejlighed. Gennem en dørråbning uden dør gik man ind i en gang mellem lokummerne, der var rum med tremmeværk øverst i træskillevæggene og aflåselige døre (dog uden tremmeværk). De har været hyggelige en vinterdag med storm og frost. Kasserne, der skjulte den famøse latrintønde, var ferniserede og forsynede med trælåg. Jo, jo, der var virkelig fornemt.

I samme udhus var Fischer-Nielsens kafferisteri, hvor »Byens bedste Kaffe« blev behandlet. Det gav en fin lugt i hele komplekset, når den ristede kaffe stod til afsvaling i bevægeligt sold ude i gården og blev vippet op og ned af lærlingen.

Hvor der nu er viktualieforretning, lå byens mest moderne indrettede butik. Der var to fine dobbelte gaslamper over disken, og de gav et vældigt godt og skarpt lys i butikken. Under første verdenskrig blev installeret elektrisk lys ved at hænge enkelte pærer med glasskærm op under gasarmene, det var modernisering. I denne fine forretning flyttede købmand Th. Fischer-Nielsen fra nr. 25 lige overfor ind i 1907. Forretningen blev senere overtaget af købmand Johs. Slange, der flyttede den tilbage igen til østsiden af Søndergade, hvorefter Schmidt-Damkjærs viktualieforretning flyttede ind.

På hjørnet ligger Sønderbro Apotek. Det blev oprettet 25. januar 1921 og åbnet 14. marts 1922. Før var her Møller og Knudsens udstilling af kakkelovne. Så flyttede Straarups manufakturhandel ind, men den gik vist ikke så godt. Straarup rejste til Helsingør, hvor han drev Missionshotellet i Bramstræde. Firmaet Møller og Knudsen, der ejede »Dyringhus«, havde lager af bygningsartikler, jern, rør m. m. i gården, der havde port til Søndergade og to udkørsler til Frederiksgade (nu Tøndervej). I gården var også stald og vognport. Firmaet holdt kuske og faste folk, og Møller havde fin lakeret jagtvogn med blå hynder til søndagskørsel med hele familien — standsmæssigt for en storkøbmand.

Bredgade drømte ingen om. Søndergade var byens port mod syd og fra syd og med forbindelse til øst og vest.

GADEN JENSEN

Jernbanegade 28 . Kolding
Telefon 52 55 66

Byens ældste og største specialforretning for tæpper og hvidevarer

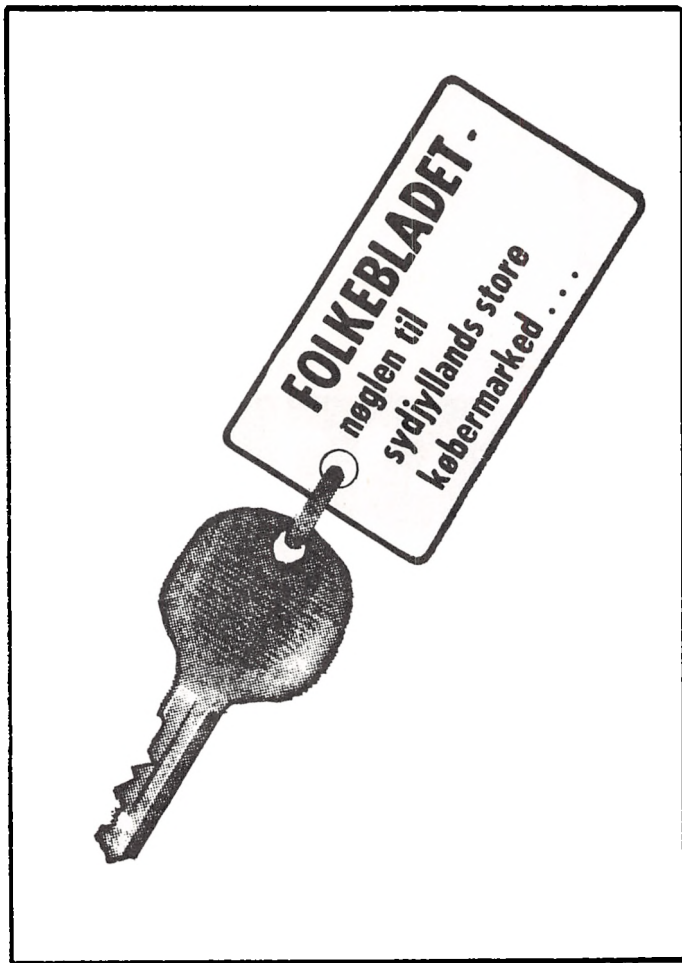
BYENS STORE FORRETNING

RADIO . TV . GRAMMOFONPLADER . MUSIKINSTRUMENTER
PIANOER . NODER

I CENTRUM FOR MUSIK:

A/S **MUSIKHUSET**

KLOSTERGADE 19 . KOLDING

To ting

vil De sætte pris på:

1. Den rigtige adresse
2. En fagmand at stole på.

Derfor er vi her i Koldingbogen.

På gensyn i specialforretningen, der sætter Dem og Deres hobby i focus:

Alt i Foto - Kino.
FOTO-KOPI
mens De venter
af skemaer, tegninger,
breve og bøger.

FOTO - 1 minut
til førerbevis,
pas m.v.
- og vi er eksperter
i affotografering.

KOLDING FOTO

V/R. HARTIMMER

JERNBANEGADE 32
KOLDING TELF. 52 00 54
GIRO 111 814

BRDR. IVERSEN
gardiner
tæpper
MUNKEGADE 8 - KOLDING - TLF. (05) 52 67 08

Specialforretningen
hvor gardiner
er godt stof

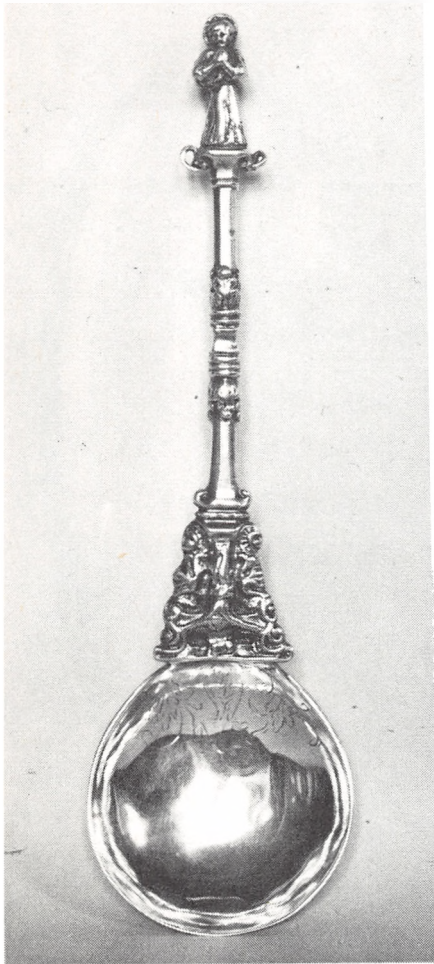
Grundlagt 1828

J. P. JENSEN

Tif. (05) 52 16 66. Giro 8366.

Isenkram . Værktøj . Beslag . Tekniske artikler
Svejseartikler . Metaller

Sølvet i Kolding

Søvske, udf. af Jep Anchersen,
Kolding, ca. 1625

Engang i forrige århundrede fandt man ved Strårup syd for Kolding fjord en guldring, der kan dateres til omkring 400 e.v.t. Ringen synes efter størrelse og udformning at kunne passe som diadem, men arkæologerne påstår nu, at det er en halsring. Forsiden er fladet ud og prydet med små stjerneornamenter, og endelig er der i runer indristet et navn LETHRO. Om navnet gælder ejeren, runeristeren eller guldsmeden, kan vi ikke vide. Men sammenligner vi med den berømte guldhornsindskrift: "Jeg Lægæst fra Holt gjorde hornet", ligger det nær at antage, at Lethro er navnet på Koldings ældste kendte guldsmed. I alle fald er Strårup-ringen et smukt og værdigt stykke at begynde Koldings guldsmedekunst med. Som danfæ gik ringen til Nationalmuseet. Men Hans Hansens sølvmedie har haft den gode ide at genskabe ringen i sølv i mindre format, så den egner sig til armbånd. Som nutidssmykke i oldtidsform værdsættes ringen i lige grad af Koldings damer som af fremmede, der her finder en fornem og stedspræget souvenir.

En gennemgang af sølvmedekunsten i Kolding fra år 1600
til vore dage

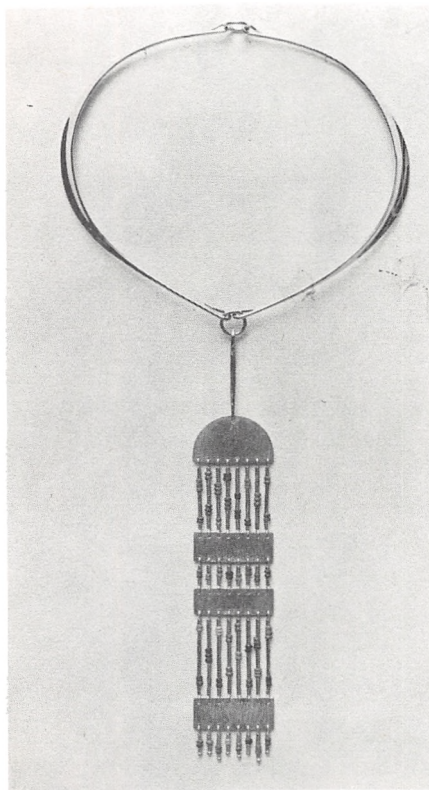
Af magister Sigv. Skov, Koldinghus.

Sølvkrus, udført af Jens Buch, Kolding, 1737

Middelalderens katolske kirke stillede sølvmedene en lang række nye opgaver, men vi ved ikke meget om den rige produktion. Krige og omvæltninger har kun skånet lidt, og da stempelingen var mangelfuld, er det højst usikkert at identificere koldingsølv fra disse århundreder. De ældste dele af kirkesølvet i Sct. Nicolai er først fremstillet i 1600-årene. Vi ved, at der omkring 1500, altså ved middelalderens slutning, var to guldsmede bosat i Kolding. De hed Hans og Kurt, men vi kender intet til deres værker.

Hoffet på Koldinghus kunne nok give usædvanlige bestillinger til de guldsmede i Kolding, som heller ikke er vejet tilbage for krævende opgaver. Under kong Christian III kom den dygtige Johan Siibe (1528-64) fra Flandern til Danmark for at arbejde for kongen, og efter dennes død for dronning Dorothea. Johan Siibe tog da ophold i Kolding "i højbaarne fyrstinde vor kære fru moders tjeneste", som Frederik II udtrykker det. De trompeter og pauker af sølv, som Hartvig guldsmed leverede til Frederik II, har sikkert også været bemærkelsesværdige arbejder. Renaissancens pragtudfoldelse kom nu til Koldinghus. Konjunkturerne bragte sølv til landet, så borger og bonde også blev kunder hos sølvmedene. I 1500-årenes rige bondchjem kunne der være op mod et halvt hundrede skeer, der dog ofte

Halsmykke udført i 18 karat guld. Smedet halsring og forstykket med hamret guld og antikke ægyptiske mumieperler. Tegnet af Bent Gabrielsen P. 1970. Udført af Gabrielsens guldsmedie, Kolding.

Sterlingsølv-kaffekande, tegnet af sølvsmed Karl Gustav Hansen i 1969.

nok så meget var formuebringelse som virkelige brugsgenstande. Prydskeer kunne være overdådigt udstyrede. Som eksempel kan tages en ske fra Jep Anchersens hånd. Den har rankeslyngninger graveret i laffet og et skaft, hvis overgang til laffet formidles af en forgyldt korsfæstelsesscene i støbt relief, og som øverst afsluttes af en liden engel. En ske som denne har vel aldrig været rigtig i brug, men måske har man i kritiske stunder taget bitter medicin og helsebringende dråber af dette lille kunstværk, hvis religiøse motiver vel yderligere har understreget troen på den helbredende virkning.

Jep Anchersen er den første guldsmed i Kolding, om hvem vi ved andet end navnet. Han er født ca. 1584 og døde i 1654, altså inden de sidste svenskekrige. Allerede da havde Christian IV's krige tyndet svært ud i den rige sølv-

bestand, og værre gik det siden, da man ikke vidste, om venner, forbundsfæller eller fjender var de værste til at plyndre. Derfor er næsten alt sølv ældre end 1660 forsvundet fra Sydjylland.

De gyldne tider kom ikke igen. Hoffet gjorde ikke mere bestillinger i Kolding, adel fandtes ikke på disse kanter, borgerskabet var fattigt og fåtalligt. Det store paradenummer for 1700-årenes guldsmede var drikkekanden. Den var værdsat som bordpryd, repræsenterede ofte ejerens opsparede formue, kom ved festlige lejligheder i brug og gik da fra hånd til hånd, mens gæsterne drak "til pæls", nemlig fra den ene til den anden af de små sølvpæle, der findes inden i kanden. Gert Nielsen Thorbrugger, der var mester i Kolding 1744-56, har på værdig vis dyrket denne barokke kandetype, som man iøvrigt holdt fast ved længe efter, at den var gået af mode

Til pryd og bordbrug i fortid og nutid.

Sølvkrukke, udført af Holger Kyster efter tegning af Svend Hammershøj. Verdensudstillingen i Paris 1925.

andre steder i landet. Nye bordskikke krævede ellers nye former for kaffe og the. Hovedvandsæg og snusdåser hørte til det personlige udstyr og var de nyselige små opgaver, man måtte tage til takke med, når de store udeblev.

Sølv et fra Sjette Frederiks dage kunne nok have strenge former og klassiske motiver, men i sin sparsommelighed også blive tyndt og spinkelt. Synderlig livskraft til at modstå laugsvæsenets ophævelse og industrialismens fremmarch, endsigte til at skabe noget nyt, havde den ikke. Man kopierede eller efterlignede svundne tiders udtryksformer. Og hermed uddøde langsomt og næsten umærkeligt sølvmedekunsten i mange danske provinsbyer. Dog ikke i Kolding. I 1898 grundlagde den 26-årige Holger Kyster en sølvsmedie på hånd-

værksmæssig basis, som han drev til 1944, temmelig uanfægtet af fagets almindelige industrialisering. Han havde det held at komme i kontakt med tidens betydeligste dekorative talent, Thorvald Bindsbøll (1846-1908). Ud fra en frodig fantasi producerede Bindsbøll sin kraftige ornamentik i et stort antal temmelig summariske arbejdstegninger, som Kyster med en næsten brutal styrke formåede at drive op i det rette spil af linier og svulmende former. Efter Bindsbøll fik Kyster forbindelse med Svend Hammershøj, Joakim Skovgaard og Kai Nielsen med smukke resultater til følge. En krukke efter tegning af Hammershøj bragte Kyster hans livs største triumf, guldmedalje på verdensudstillingen i Paris i 1925.

Mens Kyster hårdnakket holdt fast ved den gamle håndværksmetode, tog Hans Hansen, grundlagt 1906, uden tøven den moderne teknik i sin tjeneste. Sølvsmediens historie er på smukkeste vis skrevet af Birthe Hansen til jubilæet i 1966. Blandt de kunstnere, der har arbejdet for Hans Hansens sølvsmedie, kan nævnes Henning Seidelin og Bent Gabrielsen Pedersen, men det er alligevel Karl Gustav Hansens arbejder, der har givet denne smedie sit eget ansigt. Af bestikkene skal her fremhæves det, der bærer navnet "Susanne", og som med sine bløde linier falder godt i hånden. På Koldinghus findes to sæt med kongens og dronningens initialer til brug for majestæterne. I sine korpusarbejder har Karl Gustav Hansen bevidst dyrket de glatte flader i meget enkle former og med vel overvejede kontraster mellem det blanke sølv og elfenben eller ædeltræ i hanke og greb. Det er en sølvkunst, der forsøger deko-rationer, men ved velberegnete proportioner kan opnå yderst forfinede resultater af tilsyneladende jævne grundformer. Lejlighedsvis har Hans Hansens sølvsmedie udført helt exceptionelle opgaver. En kaffekande i guld (tegnet af K. G. Hansen) er vel ikke uden fortilfælde i dansk guldsmedekunst, men den vil næppe foreløbig få efterfølgere. Også den har enkle linier, hvad ikke hindrer den i at virke vægtig. Et bibelbind med emaljearbejder til Kristkirken med præg af nutid uden at svigte den kirkelige tradition påkalder sig også opmærksomheden.

Anni og Bent Knudsens sølvsmedie er grundlagt i 1956 og vandt sig hurtigt et navn, ikke mindst ved den sprudlende fantasi, som stedse har karakteriseret dette foretagende og fået det til at spænde over hundredeogsyttende andre områder end netop sølv et. På dette felt begyndte de ellers pænt med de selvfølgeligelige grundbegreber for sølv et: pladen, kuglen og stangen, men selv de strengeste geometriske former fik en eller anden lille drejning, så den blev ligesom ny og smykkeegnet. For det var jo smykkerne, dette firma først slog sit navn fast på. Tidens smag for det bizarre og overraskende har man vist at imødekomme med arbejder, som nok skal være dårende dejlige i øjeblikket og gode blikfang på udstillinger, men som ikke må drage opmærksomheden fra de varige værdier i en smykkeproduktion, der har pigetække og er køn- nest i brug.

Den yngste sølvsmedie er Bent Gabrielsen Pedersens, grundlagt 1969 efter nogle års succesfyldt arbejde for Hans Hansens firma. Gabrielsen er kosmopolitisk indstillet, har rejst meget og formået at lade sig inspirere af indtryk fra mange sider. Hans arbejder — og her tegner smykkerne sig tydeligst — er helt

og ubetinget moderne og med en viden om, at det alt for perfekte og alt for glatte kan sætte selvstændighedspræget over styr. Hans seneste bedrift er et guldprydet søvlågfad, en bestilling fra Kolding by.

Er sølvtøj luksus? Ja, for så vidt som man utvivlsomt kan spise sig mæt uden brug af sølvske. Dog ikke med samme glæde, selv om det vanskeligt lader sig måle. Man kan også sidde på en ølkasse i stedet for en stol, men er man ude over dette stade, vil trangen til skønhed eller luksus, om man vil, melde sig med krav til både udformning og materiale. Og da skal sølvet som ædelt materiale nok vide at hævde sig. Det har en lang historie bag sig og er fast indspundet i vort kulturmønster, selv om brug, behov og former har været skiftende. Et vist præg af fest har det sjældent sluppet.

Sølv er i dag en hård forretning, men kan tillige være kunst af høj karat. Bag dette seriøse må iøvrigt gerne fornemmes et lille underfundigt element af munter leg, der ofte og uberegneligt spiller ind blandt kulturskabende faktorer.

Ligvardtøjet

Sølvringe med maskemotiver. Anni og Bent Knudsens sølvsmedie 1970.

LANDMANDSBANKEN

Nytorv 1

Underafdelinger:
Akseltorv 8
Palmealle 2
Bramdrupdam

Gamle Koldingslægter

Slægten Grau har gennem 11½ hundrede år sat sig spor i livet i Kolding. Men slægten er ikke alene knyttet til Kolding. Den har dybe rødder, som er vidt forgrenede såvel nord som syd for grænsen, og det skyldes udelukkende afdøde direktør Harald O. Grau, Låsbygade 108, at efterkommerne i dag ved så god besked. Mange andre ved det også, især om vort århundredes og forriges kendte Grau'er i Kolding, men det er nok de færreste, som ved, at slægten kan føre sine aner helt tilbage til ca. 1600 og at afdøde direktør Harald O. Grau gennem sit personlige virke på det historiske felt fandt frem til slægtsmedlemmer så at sige over det ganske land.

En sommerdag for år tilbage var han som så ofte tidligere på Als, hvor navnet Grav eller Grau er ret udbredt. Ved et tilfælde kom han ind på en gård i Almsted, 12–13 km fra Sønderborg og i nærheden af Ketting. Manden på gården hed Grav-Eriksen, og gården, der er på godt 60 tønder land, havde i flere slægtled været i familiens eje.

I samtalens løb blev det afsløret, at gården faktisk hed »Gravgården«, og nu var Harald O. Graus interesse for alvor vakt. Han satte om ikke himmel og jord

så dog landsarkivet i Åbenrå i bevægelse, og 30. juli 1942 kunne arkivar Harald Jørgensen bekræfte for ham, at Grauslægten var udgået netop fra denne gård.

Det er yderst sjældent, at man i slægtsforskningen kan komme længere tilbage end omkring 1700-tallet, men takket være en lille »skattebog« fra gården, nogle ufuldstændige jordebøger, en præsteindberetning fra Notmark sogn, brudstykker af kirkebøger samt et gulnet skøde mente Harald Jørgensen at kunne fastslå, at dens først kendte ejer var en mand ved navn Jes Christensen, nr. 2 var Christen Jessen, igen en Jes Christensen, en ny Christen Jessen og endelig en Hans Hansen. Denne kom til gården ved at gifte sig med datteren Kirsten, et navn som går igen hos mange af efterkommerne.

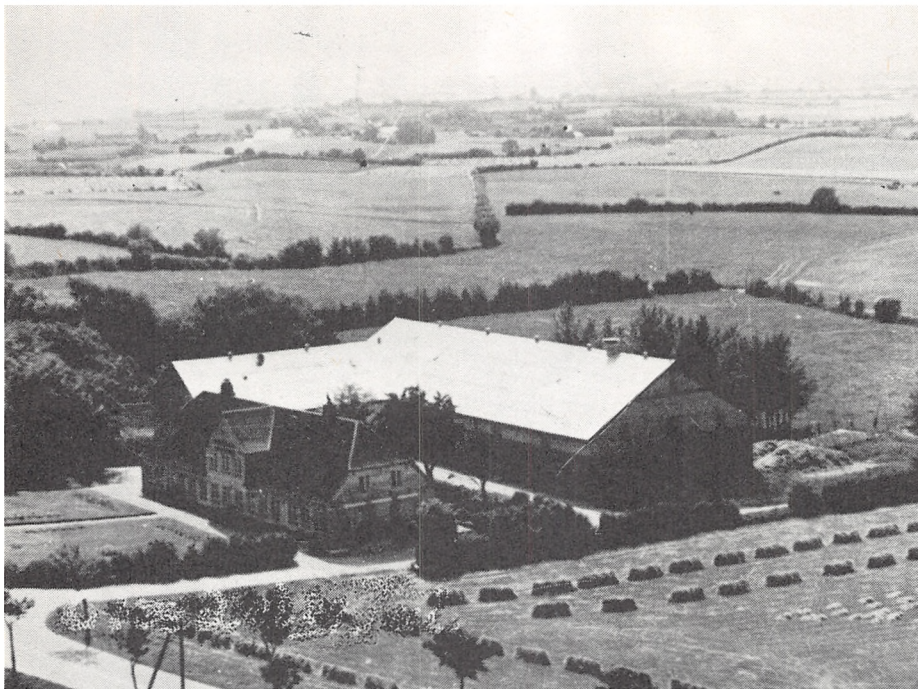
Helt nøjagtigt kan det ikke siges, hvornår »Grau« — eller »Grav« — navnet for stedets beboere er slået igennem officielt, men sikkert er det, at gården helt fra

1600-tallet har haft dette stednavn. Endvidere fremgår det af gamle kirkebøger, at der er begravet mænd og kvinder med navnet Grau eller Grav, og arkivaren skønner, at det er sønner, som selv har stiftet bo i andre lokaliteter på Als, og at slægten derfra har bredt sig videre ud over hertugdømmerne og Danmark.

For Harald O. Grau var dette slægtsforskningsarbejde en alvorlig sag. I årenes løb samlede han fra forskellige kirkebøger, jordebøger og andre arkivalier et så righoldigt register, at det ved hans død rummede 3 bind, tæt beskrevet med oplysninger om de enkelte. Der er mellem dem storkøbmænd, degne, præster, som det vil føre alt for vidt her at nævne i rækkefølge. Dels er slægtsgrenene nu så langt borte fra hinanden — så langt som nu næsten 400 år kan sende dem — og dels har ingen af dem nærmere tilknytning til de Grau'er, der er kendt i Koldings historie.

En enkelt skal dog nævnes som en illustration af, hvor nøje Harald O. Grau var, når det drejede sig om slægtsforskningen. Provst Holck fra Hørup har i kirkebogen ud for 5. juli 1783 anført nogle få linier om degnen i Hørup, Jacob Grau, der var død. Samme Grau led ikke

Grau

nogen almindelig død, fremgår det af provstens lakoniske meddelelse, for han skar struben ud på sig selv, efter at han først havde säret sin nabo, studikus Peter Franck, med en skarp kniv, først i den ene side og derefter i den anden, sä ogsä han dode få dage efter.

Dramaet fandt sted samme dag, endda mellem to ringninger, som biskop, dr. Bloch. »Hans Høierærdighed«, visiterede i Hørup. Om det sä er sognepræstens ligtale over den dode nabo, er den skaffet til veje. Sognepræsten hed H. Brolund og han gav menigheden klar besked, sä-

vel om den lommekniv, der blev anvendt ved drabet, som om ragekniven, degnen senere benyttede mod sig selv og vel sagtens havde bragt med til lejligheden. Det anføres ligeledes, at degnen havde lidt af melankoli siden foråret, fordi han frygtede, at nogen skulle klage over ham til biskoppen.

Sognepræsten anførte endvidere, at degnen efterlod sig tre små børn, mens Peter Francks hustru sad tilbage med otte »uforsørgede og uopdragne« børn. Et godt skudsmål gav han ham alligevel midt i sin prædiken, hvor det anførtes, at han passede sit embede sävel som sit hjem på en udmærket måde, og han var vellidt af alle. Men, føjes det til, efter hans død er flere forskellige ting kommet frem, som nok ville have medført hans »cassation«. Den havde Hørup-degnen imidlertid selv sørget for, og visse passager i Brolunds prædiken kunne tyde på, at denne ikke er helt tilfreds med, at han ikke har fået lov at afsløre synderen i levende live.

Denne prædiken, sävel på dansk som tysk, findes i Harald O. Grau's efterladte slægtsbeskrivelse, som nu værnes med den største omhu. Det er der ogsä god grund til, for de tre bind rummer et stykke historie – ogsä om forhold uden for slægten – det vil være meget vanskeligt at samle i dag.

1920	1930	1940	1950	1960	1970

Vor fremgang skyldes kundernes tillid til fagfolk!

 A.G. Isaksen

HERRESKRÆDERI
MÅLKONFEKTION
HERRELINGERI

Jernbanegade 40 . Kolding
Tlf. 52 14 27

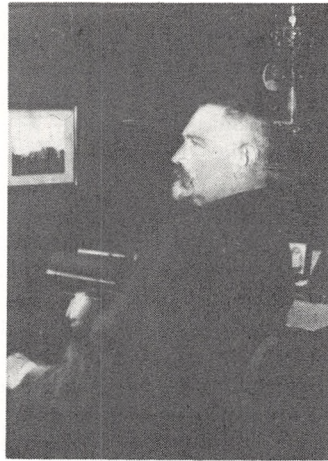
SEJLMAGER
PRESENNINGER
FLAG
OG VIMPLER

C.C. Fussing

Sdr. Havnegade 34
Tlf. 520171

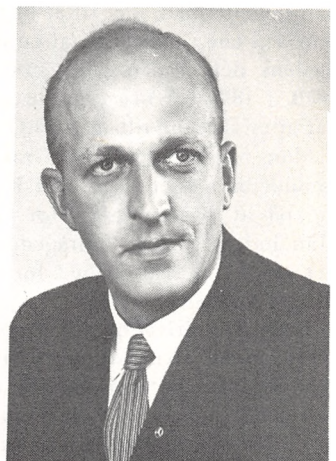
H. H. Grau. 1816-1885.

Gustav Grau. 1854-1918.

Harald O. Grau. 1893-1970.

Erik Grau. 1925-

Dette sidste gælder bl. a. familien Grau's bosætning og indflydelse i Kolding. I 1814 dukkede den først kendte Grau op i byen. Det var Johannes Jacobsen Grau, som købte gård i Adelgade, nu nr. 12 og af ældre mennesker kendt som »Graus gård«. Sin købmandsuddannelse havde han fået hos Nicolai Lorentz Witzke i Sønderborg, hvis datter Dorothea han blev gift med. Efter hendes død giftede han sig med søsteren, Nicoline, og i 1810 bosatte parret sig i Vejle, hvor Grau løste borgerbrev i 1812.

Vejle har åbenbart ikke passet parret, for to år senere blev gården i Adelgade købt, og i de efterladte skrifter kan man danne sig et indtryk af størrelse og værdi. Gården havde tilhørt værtshusholder Hans Jensen og bestod af et forhus på 17 fag i to etager egebindingsværk med port og kælder, à 54 rigsdaler pr. fag. I et vestligt sidehus var der ti fag, en etage, à 21 rigsdaler og 84 skilling pr. fag, og et tværhus mod nord havde 7 fag, mens et østligt halvtag var målt til 14 fag, og for hele gården med et mindre jordtilliggende havde Grau givet 1330 rigsdaler.

Købmand Johs. Grau blev Koldings kæmner og forligskommissær for Kolding og Vejle. Han støttedes økonomisk af rigmanden Jens Wissing, faderen til den senere så navnkundige J. P. Wissing, hvis spor på et senere tidspunkt krydsede en anden af slægten Graus betydelige mænd. Borgerbrev som købmand fik Johs. Grau 25. januar 1815, og han kom til at spille en ret betydelig rolle i den lille by. Han var således byens første, faste kæmner i årene 1825-45. Tidligere valgte man hvert år den 2. januar en kæmner, men nu fik Grau den fyrstelige løn af 150 rigsdaler pr. år, og så skulle han stille en kaution på 500 rigsdaler for »oppebørslerne«.

Han døde 11. maj 1857, men allerede den 10. april 1841 havde hans søn nr. 3 i første ægteskab, Hans Henrik, løst borgerkab som købmand. Han fulgte altså i faderens spor, og han var vel udrustet til den gerning, han skulle øve de næste godt 40 år, og hvoraf nogle endnu spores i Kolding.

Hans Henrik Grau blev udlært i en stor forretning i Flensborg, hos købmand Jens Petersen, hvor man handlede med korn, læder og i øvrigt drev et barkgarveri samt kommissionsforretning på Hafermarkt. Den unge Grau, der var 31 år, da han af bystyret fik sit borgerbrev, kom hurtigt til at sætte præg på byen, livlig, munter og ilter, som han var. Også han købte gård i Adelgade — man skulle simpelt hen være »inde« i byen, hvis man ville gøre sig forhåbninger om de store forretninger, men gården Adelgade 13 blev forladt af Grau i 1853 til fordel for det næsten ubebyggede Låsbygade, hvor han erhvervede en stor grund ved nr. 108. Året efter blev han udnævnt til svensk-norsk vicekonsul efter afdøde konsul Wissing.

To år senere, den 2. januar indtrådte han i Kolding byråd men ønskede at udtræde allerede 25. juli 1859. Hans gemyt svarede ikke rigtigt til det »på bjerget« herskende, men han var dog medlem fra 1865 til 1881, da han igen ønskede at udtræde. Genvælt blev han året efter, den 3. januar, og han havde sæde i rådet indtil sin død 4. december 1885.

Det var ikke købmanden, man stemte ind. Det var lige så meget bygherren, konsulen eller vagtmesteren i »Det ridende Korps«. Der stod gny om ham, hvor han end færdedes, og af udskrifter fra gamle byrådsprotokoller eller avisreferater, samlet af efterkommeren, fremgår det i dag med al ønskelig tydelighed, at der var

tale om en fremsynet mand. Da man i sin tid skulle opføre det ny råd-, ting- og arresthus, ønskede Grau og Zahn det placeret et andet sted. Var det sket, ville megen trafik kaos i dag være undgået.

Mest kendt er han nok i folkemunde for sit og korpsets ridt, da byen skulle modtage Christian den 8. Kongens karet kom fra vest, fulgt af beredne toldbetjente fra Foldingbro. Disse ville ikke vige fra kareten, men slagter Lassen fik sin hest manøvreret så snild, at tolderne måtte en tur i grøften. Det blev Grau, som måtte forklare kongen, at Det ridende Korps fra Kolding altid havde haft forret til at eskortere de kongelige ind til byen. Sådan blev det. Kongen lod tolderne forstå, at de måtte holde sig i bagbrunden for, som det hed i datidige beretninger: »Mine borgere skal ride nærmest min vogn, thi de lønner sig selv«.

Megen strid stod der også om borgernes frie ret til at fejre grundloven af 1819. Også her var Grau med i en henvendelse til politimesteren om ikke at anfægte denne ret. Siden blev der debat om hans store byggeplaner efter treårskrigen, men trods modstanden fik han dem gennemført, og afdøde kæmner I. C. Brandorff skriver i et af sine efterladte skrifter, som nu findes i Centralbibliotekets arkiv, at Grau en tid ejede 202 gårde og steder i byen og på egnen til en værdi af 1.110.000 kr.

Det er også Brandorff, som skriver, at ethvert bysbarn ved, at hele det vestre kvarter af byen er af nyere dato. De fleste ældre borgere har set det vokse op. Konsul H. H. Grau, der i mange måder var mere forudseende end sin samtid, havde allerede før krigen (1848-49-50) begyndt sine byggespekulationer, idet han i sin toft øst for Låsbygade byggede to gårde med baghuse. Større held havde

han ikke dermed, idet til at begynde med kun den ene var beboet (af en købmand), medens den anden gård stod ledig til 1849. I 1850 var begge gårde solgte, men var atter »komne tilbage« på Graus hånd.

Man forstod slet ikke Grau, da han umiddelbart efter slaget ved Kolding tog fat på at bygge vesten for Låsbygade. Han indgav i 1850 andragende til byrådet om at få skattefrihed for disse bygninger i 10 år.

Byrådets skrivelse til magistraten er ikke blankt afvisende, men afslører, at byrådet ikke finder anledning til at skaffe flere lejligheder til byen. Frygten for, at de ikke skulle kunne lejes ud, viste sig hurtigt ubegrundet. Der kom lejere nok efter krigen, da man fik toldgrænsen af konsumtionsparringen bort. Der kom opgangstider, og byens ejendomme steg i værdi.

Man begyndte også at tale jernbaner, men hovedparten af byens handlende var imod en sådan, mens såvel borgmester Quistgaard som Grau gik ind for tanken. Man tillægger Grau en ikke ringe del af æren for, at Kolding og ikke Haderslev fik hovedbanen, idet han ved et møde i Flensborg pegede på Vamdrup som endestation. Dette skete i 1857, og Vamdrup blev da også endestationen, indtil Esbjerg senere kom ind i billedet efter 1864 og de omvæltninger, denne krig medførte for området syd for Kongeåen.

60'erne var i det hele taget hårde år, også for Grau personligt, men han voksede med opgaverne. De otte sogne mod syd lykkedes det at bevare for byen, og her lagde Grau sit lod i vægtskålen sammen med andre indflydelsesrige personer. I de seneste år helligede han sig byggeaktiviteten bl. a. i det tidligere omtalte vestlige område af byen. Gamle agent Wissings anlæg gjorde han til »Kathrine-lund«, opkaldt efter hustruen, og her byggede han en stor pavillon, hvis rester afldøde Harald O. Grau ivrigt søgte, da man indledte saneringen i Konsul Graugade og de tilstødende.

I lunden her kunne holdes folkefester,

men efterhånden blev det alt sammen bygget til, og tofter og damme forsvandt, som I. C. Brandorff skrev det omkring århundredskiftet. Også dengang kunne man se, at en banegård i Kolding var bedre placeret i den nordvestlige del af byen, end hvor den ligger nu, og det var da også den oprindelige plan. Borgmester Monrad gjorde imidlertid opmærksom på, at bane og havn hørte sammen, og det gav de bevilgende myndigheder ham ret i, så her blev Graus planer for alvor krydset.

Mangen dyst måtte han igennem, før han den 4. december 1885 pludselig faldt død om i sit hjem efter en anstrengende dag. Han blev ramt af samme slagtilfælde som hans datter i 1872, da hun var til aftengudstjeneste i Sct. Nicolai kirke. — Men dynastiet, han havde bygget op, kunne føres videre, og den dag i dag sidder der en Grau i Låsbygade 108. Sønnen, Gustav Valdemar Johannes Grau, døde allerede 1918, hvorefter den unge Harald Otto Grau trådte til. Han deltog med næsten lige så stor iver som Hans Henrik i byens liv og virke og stod med store

planer, da han måtte lade forretningen gå videre til sønnen Erik Karl Gustav Grau.

Forinden havde han ført sin slægtsbog helt frem til dato. Sirlig og omhyggelig som han var i dette arbejde, hylde han stroferne: »Som dybest brønd gi'r altid klare vand«. Han ønskede tingene anbragt på rette plads og ofrede megen tid på denne forskning, som blev noget af en videnskab for ham.

Samtidigt tog han sig tid til at forske på andre historiske felter, men det er en helt anden historie. Lad derfor beretningen om slægten Grau slutte med et udpluk fra et af bindene i slægtsbogen. Her har Harald O. Grau anført navnene på de seks Grau'er, som faldt i første verdenskrig, og hvis navne er indhuggede i monumentet i Mindeparken i Århus. Han har selv konstateret deres tilstedeværelse, og alle bærer de fornavne, som leder tanken hen på slægtens medlemmer i Kolding. Gode, gamle og danske navne, sådan som slægten har båret dem i næsten 400 år.

Harald Brogaard.

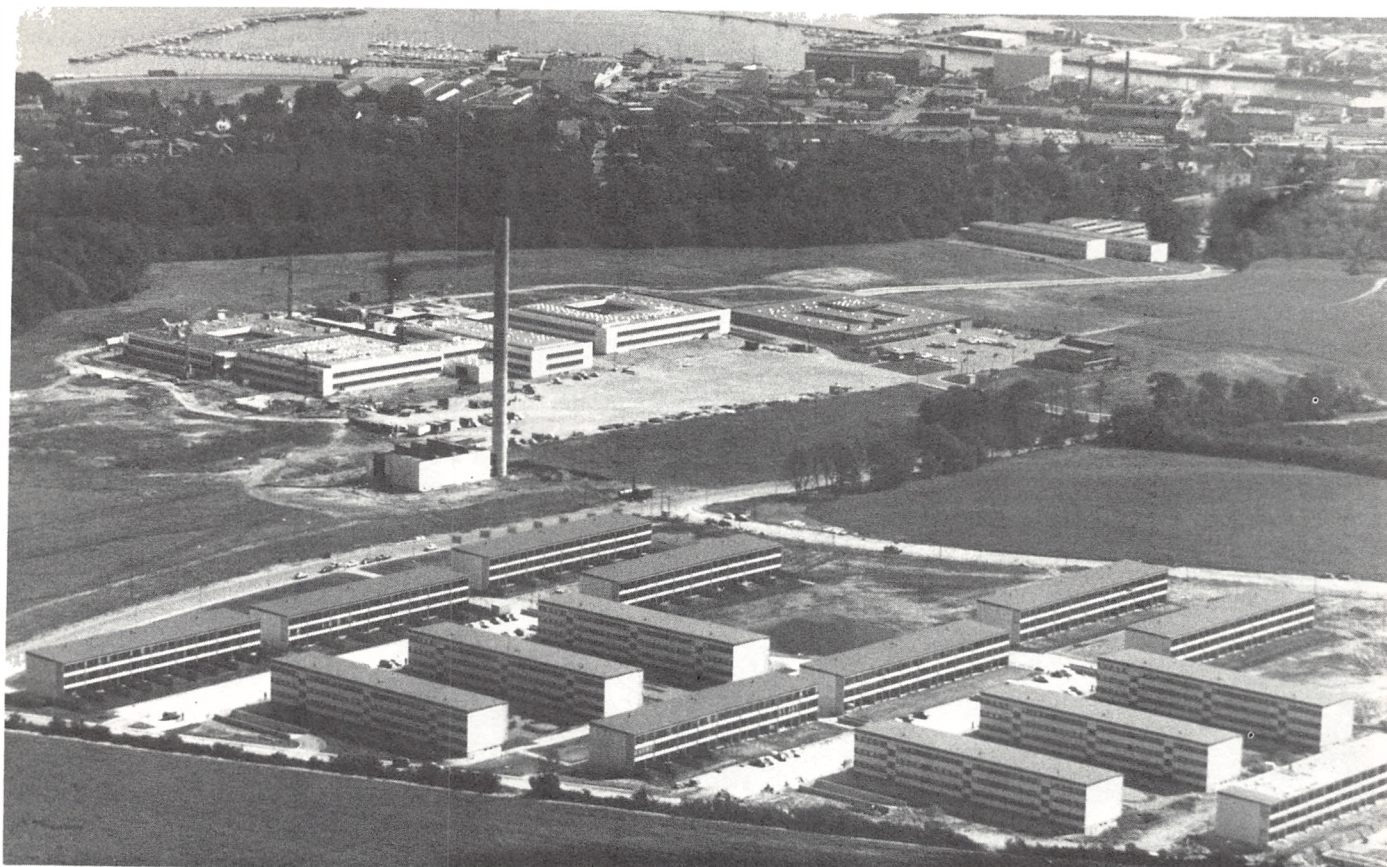
Fra oplagspladsen.

**Akseltorv
BOGHANDEL**

J. C. MORTENSEN - TELEFON KOLDING (055) 21717

Husk også børnene med en god bog!

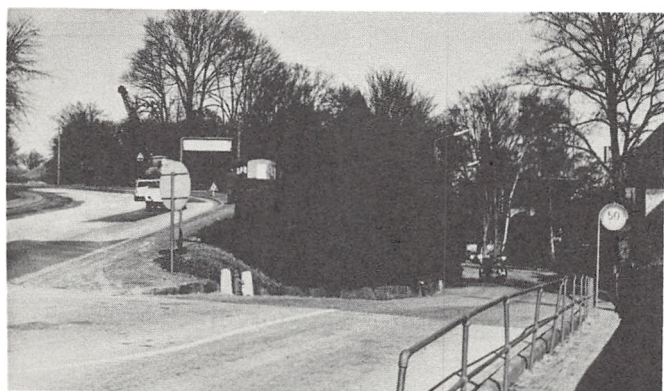

Et fint luftfoto fra den gamle Dyrehavegårds jorder, hvor Koldings nyeste - og måske også dyreste - boligbyggeri er placeret. Det er Skovparken, som ses nederst i billedet. Bag varmecentralens skorsten ses det nye sygehusbyggeri. Til højre for dette ses Ambulatoriet og Tuberkulosestation.

Kolding før og nu

Øverst: Hjørnet af Hyrdestræde med N.C.Nielsens cigarforretning til venstre, lige overfor hjørnet, hvor Lumbye nu har til huse. Bag gaslygten skimtes Sct. Nicolai præstegård, hvor pastor Sølling bor. Nederst: Kan De genkende den "gamle vej" til Strandhuse - og "Kvindernes bygning" i Slotsgades øverste ende. Her er Kolding Folkebank nu ved at fuldende om- og nybygning af tidssvarende store og lyse moderne banklokaler.

Et vue over den gamle bydel af Kolding omkring Låsbygade-Nørregade. Det er Nordre Ringvej, der skærer igennem i bunden af billedet.

De er altid velkommen til at se det nye i

DAMESKO
HERRESKO
BØRNESKO
SKALA-SKO

.... se det hos

BRUHN^S
SKO

Helligkorsgade 9 . Kolding
Tlf. (05) 52 00 08.

N. KYHN

MURERMESTER

Kontor: Smedegade 9. Tlf. 523149
Privat: Eliassensvej 41. Tlf. 526787.
Byggepladsen, Sygehusvej: 525942.

P. Møller Jensen

Statsaut. ejendomsmægler
Munkegade 6
6000 Kolding
Telf.: (05) 52 80 33

Villaer

Byejendomme

Industriejendomme

Typehuse

Fritidshuse

Villa- og industrigrunde

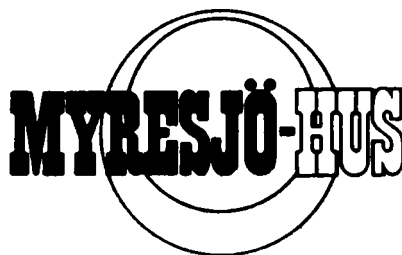
Sommerhusgrunde

Forretninger

Ejerlejligheder

Administration

Pantebreve

Helårshuse

Fritidshuse

